

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΟΓΔΩΘ

ΕΚΔΙΔΗΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΜΥΛΛΟΓΟ ΠΟΝΤΙΩΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΝΗΝΟΙ."
ΑΘΗΝΑ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1944

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Τῆς Διεύθυνσης Μικρασιατικά ἀπομνημονεύματα σελ. 161

ΙΣΤΟΡΙΑ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

- Ι. Παπαδοπούλου Ἡ ἐπὶ Ἀλεξίου Γ' τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ οἰκονομικὴ εὐρω-
στία τῆς Τραπεζοῦντος > 162
Ἀρέθα Ἀργαίου Μικρασιατικὸν Πάνθεον (Ἰάββας Ἰωαννίδης) > 165

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ-ΓΛΩΣΣΑ

- Γ. Σουμελίδη Γὰ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια (μία ἐπιστολή) > 167
Μ. Μεταλλεῖδῃ Τῇ Τρίχας τὸ γεφύρι > 168
Ἰσ. Λαυρεντίδῃ Ἔθιμα κατὰ τὴν στράτευση τῶν Ποντίων τοῦ Καυκάσου > 170
Ι. Γ. Παμπέκη Νιώτικα ναυτικὰ τραγούδια > 171
Η. Α. Τσιρικινίδῃ Τραγούδια Σταυρί > 172
(Δ. Κ. Π.) Σταυριώτῃ Δίτιχα περιοχῆς Σταυρί > 173
Γ. Ζερξελίδῃ Ἀνέκδοτο Ματσούκας > 174
Μ. Νυμφόπουλου Σάντας > 176
Ξ. Ξενίτα Ποντιακὴ μουσικὴ > 177

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- Χαρ. Χρ. Λεμονόπουλου Ὁ Γιώρ' ἀγάς (Δίπρακτῃ θεατρικῇ ἡθογραφίᾳ) > 178

ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ

- Τῆς Διεύθυνσης Γὰ τὰ παιδικὰ συσσίτια τοῦ Συλλόγου μας > 182
> Ἐκτακτὰς δωρεὰς στὸ περιοδικὸ μας > 183
> Ἕνα εὐλαβικὸ μνημόσυνο > 184
> Εὐθύμιος Ἀγριτέλλης > 184
Γιάννη Γ. Ποντιακὴ καλλιτεχνικὴ κίνηση Θεσ/νίκης > 184
Τῆς Διεύθυνσης Ὑπερτίμησις τοῦ περιοδικοῦ μας > 184

ΕΙΚΟΝΕΣ

- Μὲς στὸ κείμενον Ἀλέξιος δ' Γ' ὁ Μέγας Κομνηνὸς καὶ ἡ σύζυγός του Θεοδώρα > 163

Προφορὰ τῶν συμβετικῶν τοῦ ποντιακοῦ κειμένου.

α = (πολὺ ἀνοιχτὸ ε) φθόγγος ἀνάμεσα στὰ φωνήεντα ε καὶ α. ρ = ὅπως τὸ γαλλικὸ eu. ζ = ὅπως τὸ γαλλικὸ j κ = ὅταν εἶναι μπροστὰ σὲ α, ε καὶ i, ὅπως τὸ γαλλικὸ q στὶς λέξεις quelle ή qui, δηλαδή με δασιὰ προφορά. *Ὅταν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ α, ο καὶ ου, ὅπως τὸ γαλλικὸ c στὶς λέξεις carte, contre, coudre. ξ = ὅπως τὸ γαλλικὸ kch. π = τὸ δασὺ π, ὅπως τὸ γερμανικὸ p. δ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. τ = τὸ δασὺ τ, ὅπως τὸ γερμανικὸ t. χ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. ψ = ὅπως τὸ γαλλικὸ pch. γ = ὅπως στὴ συλλαβὴ γα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. κ = ὅπως τὸ γαλλικὸ g στὴ λέξη guerre. π = ὅπως τὸ γαλλικὸ b. τ = ὅπως τὸ γαλλικὸ d. χ = τραχιά προφορά ὅπως στὸ ἀχ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. Ἡ ρηματικὴ κατάληξις -αύ', -εὐ' προφέρεται ἀβ, ἐβ καὶ δχι ἀφ, ἐφ. Τὸ ἄτονο i σὲ νεοελληνικὸ δίφθογγο προφέρεται σὺν ἡμίφωνοι ἰ. χ. ξαί, ναίλοϊ, ἐφτάει, κρούει. Τὸ i σὲ τούρκικες λέξεις προφέρεται βαθύ, ἀνάμεσα στὸ φθόγγο i καὶ ου.

Σημείωσις. Τὰ παρακῆνα συμβετικά γράμματα γὰ τὴν ἀπόδοσις τῆς προφορᾶς, γὰ τεχνικοὺς λόγους, δὲν πρέπει νὰ παρουσιάσων ἁμοιομορφίαν. Ἡ ἄλλοιφή αὐτῆ θὰ τακτοποιηθεὶ μόλις τὸ ἐπιτρέψων οἱ περιστάσεις. Γὰ τὸν ἴδιον λόγον τὰ συμβετικά γράμματα ἀποδίδονται μόνο με στοιχεῖα τῶν 10.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΕΚΔΑΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΗΝΗΟΙ,"

ΧΡΟΝΟΣ Α' ΤΕΥΧΟΣ 8. ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1944
ΓΡΑΦΕΙΑ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 - ΤΗΛ. 29.193

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, ΑΓΓΕΛΙΕΣ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
ἐκπεδύονται πρὸς Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, Μενάνδρου 4, Ἀθήνα. ΑΥΤΟΥ ΔΡΑΧ. 500.000

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΑΠΟΜΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

(Μὲ τὴν παραπάνω ἐπισημασμένη δημοσιεύτηκα στὸν «Προσφυγικὸν Κόσμον» τῆς 14-5-44 τὸ ἀκόλουθον ἀρθρον. Κριθῆκε σκόπιμον γ' ἀναδημοσιεῦται κ' ἐδῶ γὰρ τὸ γενικότερον ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει καὶ μετὴν προσοχία πῶς θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν πού ἀφορᾷ).

Ἐδῶ κ' ἔνα χρόνον περιπύου, ὁ ἀγαπητὸς φίλος καὶ συνάδελφος κ. Ν. Μηλιώρης, σὲ περιπεπιδαστα ἄρθρα του, δημοσιεύματα στὸν «Προσφυγικὸν Κόσμον», ὀργάνωσε μιά σωστὴ σταυροφορῆ, γὰ τὴν περίσση τῶν ἐθνικῶν μας κειμηλιῶν, τῶν δημιουργημάτων τοῦ λαοῦ μας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς τριῶν χιλιᾶδων ἐτῶν πού ἔχει ἀναπτύξει ὁ Ἑλληνισμὸς στ' ἀπέναντι ἀκρογιαλίας καὶ στὴν ἐνδοχώρα τῆς λαγγυμένης Ἀνατολῆς.

Διακρίνεται καθαρὰ σ' ὄλη αὐτὴ τὴν ἀρθρογραφίαν ἡ κατανόησις καὶ ἡ πλήρης ἐνημερότητα στὴν ἀξιολογικὴ ἐκτίμησις, καθὼς καὶ ὁ πόνος τοῦ ὀ βαθῦς, γὰ τοὺς θησαυροὺς μας αὐτοὺς πού κινδυνεύουν νὰ χαθοῦν.

Στὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀρθρογραφίας του, ὅπου ἀσχολήθηκε μετὴν ἀναγκαιότητα γὰ τὴν ἴδρυση ἑνὸς «Ἀρχεῖου Μικρασιατικοῦ», λάβαμε τὴν εὐκαιρίαν νὰ πάρουμε μέρος στὴν ἀρκετὰ πλατιὰ καὶ διαφωτιστικὴ συζήτησι, πού ἀνοῖξε στὶς στήλας τοῦ «Προσφυγικοῦ Κόσμου», μὲ σχετικὸν μας ἀρθρον, δημοσιευμένον ἀρχικὰ στὰ «Χρονικὰ τοῦ Πόντου»—Τεῦχος 10, Σ)β) τῆς 1943—καὶ ἀναδημοσιευμένον ἔπειτα στὸν «Προσφυγικὸν Κόσμον» τῆς 19)12)43.

Τελευταία πάλι, σὲ τρία του ἀρθρα, καταχωρημένα στὸν «Προσφυγικὸν Κόσμον», τονίζει τὴν ἀνάγκην νὰ συγγραφῶν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν τ' ἀπομνημονεύματα τῶν ἐκπατρισμένων τῆς γενεᾶς μας, γὰ τὴν πρὸ τέλεια συμπλήρωσις τῆς ἱστορίας τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Στὸ σχετικὸν ἀρθρον τῆς 14 Ἀπριλίου, παρουσιάζει κ' ἔνα διάγραμμα—«μερικὲς χρήσιμες ὁδηγίες»—γὰ νὰ διευκολύνῃ ὅσους θὰ ἤθελαν ν' ἀσχοληθοῦν μετὴν κατασχόχην ἐθνικὴ αὐτῆ ἐργασία καὶ δὲν ἔχουν τ' ἀπαραίτητα ἐφόδια. Καὶ ὅλα αὐτὰ γραμμένα μετὸ σκόχσση, μετὸ στρογγή, μετὸ ἀγάπην στὸ ἔργον καὶ στὴν ὑπόθεσιν πού διακονεῖ.

Ἄς ἐπιτραπεῖ νὰ ποῦμε κ' ἑμεῖς τὴ γνώ-

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΞΕΝ. Κ. ΑΚΟΓΛΟΥΣ
(ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ)
Τ Α Μ Ι Α Σ
ΑΔΚ. ΚΟΓΚΑΛΙΔΗΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗΣ

μη μας τὴν ταπεινὴν σχετικὰ μετὸ ὑπόψη ἀντικείμενον:

Ἄν κρινόμεν τελείως ἀσχοπο νὰ τονίσωμε εὐθὺς ἐξαρχῆς, πὼς ἡ ἐργασία αὐτὴ, γὰ μᾶς, πρέπει νὰ μπεῖ σὲ «πρῶτη σειρά ἐπιτέλεσις» ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ἱστορικὲς μελέτες καὶ συγγραφῆς πού ἀφοροῦν τὰ παλιὰ χρόνια. Ἡ συγγραφή μονογραφῶν τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων αὐτῶν, ὅσο ἀργεῖ τόσο πρὸς τέλεια θὰ γίνῃ ἀσφαλῶς, γὰ τὸν ὅσον περνῶν τὰ χρόνια, τόσο περισσότερον πλουτίζεται κ' ἐνημερώνεται ἡ βιβλιογραφία, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ παρθεοῦν τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, πού θὰ στηρίξουν ἀντικειμενικὰ καὶ θὰ πραγματοποιηθοῦν ἐξονυχιστικὰ παρόμοιες ὑποθέσεις. Ἐνῶ ἐξᾴλλου, κάθε μέρα πού περνᾷ ἀχρησιμοποίητη στὴν κατεύθυνση πού μᾶς ἀφορᾷ ἄμεσα, βυθίζεται στὸ σκοτάδι τῆς λήθης καὶ τὸν ὀριστικὸν ἀξασπασμοῦ πολῦ τιμα στοιχεῖα πού εἶναι ἀπαράιτητα στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα τῶν τελευταίων, πρὶν ἀπ' τὸν ἐκπατρισμὸν μας, ἐτῶν. Ἐτσι, τὸ ζήτημα πού ἔχει τίθει καὶ μετὸς ἐμβροθείας ἔχει ἀναπτύξει ὁ κ. Μηλιώρης, παρουσιάζεται ὡς «κατεπεῖγον» πού δὲν ἐπιδέχεται καμμιὰ ἀναβολή.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἄντ. Δ. Κεραμοπούλου, σὲ ὑπόμνημά του σχετικὸν στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (1) μετὸ χρονολογίαν 10-2 39, γράφει μετὰ τῶν ἄλλων:

«...Τὸ ἱστορικὸν ἕλικὸν τῶν δραστηκῶν ἐποχῶν τῆς ἱστορίας, ὡς εἶναι ἡ ἐποχή, ἣν ἐξήσων ἡ σημερινὴ ἀνδρική καὶ γεροντικὴ ἡλικία, εἶναι πολυτιμότερον, καὶ μόνον κατ' ἄλλο ἡλικίας, εἶναι πολυτιμότερον, καὶ μόνον κατ' ἄλλο κατ' ἄλλο ἡλικίας, εἶναι πολυτιμότερον, καὶ μόνον κατ' ἄλλο κατ' ἄλλο ἡλικίας, εἶναι πολυτιμότερον...»

Εἶναι γνωστὸ πὼς ὡς τώρα ἐκτὸς ἀπὸ μωμωμένους παρόμοιους συγγραφῆς, τίποτε σποραδὸ δὲν ἔχει παρουσιαστεῖ στὴ δημοσιότητα. Μπορεῖ, βέβαια, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐκπατρισμένους τῆς γενεᾶς μας νὰ ἔχουν συγγράψῃ ἢ νὰ συγγράφουν σὲ αὐτοτελῆ ἔργα ἢ καὶ σὲ ἀπομνημονεύματα τὴν ἱστορία τοῦ τόπου τους, ὅπως τὴν εἶδαν καὶ τὴν ἐξῆσαν τὸν τελευταῖον καιρὸ. Ὅμως οἱ προσπάθειες αὐτῆς εἶναι περιορισμένες καὶ προέρχονται ἀπὸ ἀ-

1) Βλ. Ἀρχεῖον τοῦ Θερακικοῦ Λογογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, τόμ. Θ' σ. 224.

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Η ΕΠΙ ΑΛΕΞΙΟΥ Γ' ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΥΡΩΣΤΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ
ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Όλοζώντανην ανάμνησιν τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζούντος ἀλλὰ καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἱερᾷ Μονῇ Διονυσίου· θὰ ἐπρεπε δὲ μὲ ὄλως ἐξαιρετικὴν στοργὴν νὰ περιβάλλωσι ταύτην οἱ Τραπεζούντιοι καὶ ἅπαντες ἐν γένει οἱ Πόντιοι τὴν Ἱερὰν ταύτην Μονὴν ὅπου καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς προσευχαῖς ἀκούεται τὸ μνημόσυνον τῶν εὐσεβῶν βασιλέων οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνησαν καὶ ἐκλείσαν τὴν πατρίδα των.

Τὴν Μονὴν ταύτην Ἰδρυσεν διὰ τοῦ μοναχοῦ Διονυσίου τῷ 1374 ὁ ἐν τῇ ᾧδε παρατιθεμένη φωτοτυπία εἰκονιζόμενος μετὰ τῆς συζύγου του Θεοδώρας, αὐτοκράτωρ τῆς Τραπεζούντος Ἀλέξιος ὁ Γ' ὁ Μέγας Κομνηνός. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ

αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Α' καὶ ἐγενήθη τῷ 1337 ὠνομάζετο Ἰωάννης, ἀλλ' ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ πάππου του Ἀλεξίου τοῦ Β' τοῦ «ἡλιοειδεστάτου» ἐκείνου αὐτοκράτορος ὅστις ἐκυβέρνησε τόσον λαμπρὰ τὴν χώραν του.

Συνθῆκαι ἐπιτυχεῖς εἶχον ἤδη ἐξασφαλίσαι μεταξὺ τῶν αὐτοκρατοριῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζούντος ἐγκάρδιον συνεννόησιν καὶ εἰρήνην διαρκῆ. Παρατηθέντες δὲ τοῦ τιτλοῦ «αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων» τὸν ὅποιον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθεώρουν ἀποκλειστικῶς ἰδικόν των προνόμιον, οἱ τῆς Τραπεζούντος ὠνομάσθησαν «αὐτοκράτορες πάσης Ἀνατολῆς, Ἰβηρίας καὶ Περσείας (Κριμαίας)». Πολὺ πιθανὸν τότε νὰ καθωρί-

τομικὲς πρωτοβουλίας, πού δὲν τυχαῖναι πάντα νὰ παρουσιάζουν τὴν ἀριότητα καὶ τὴν τελειότητα πού πρέπει νὰ τις χαρακτηρίζει. Τέτοιαι ἐργασίαι, ὅπως τις θέλει ἡ ἐπιστήμη, ἀπαιτοῦν *δεδάξωσιν, σύστημα, μέσα οικονομικά*. Καὶ νομίζω πὼς ἡ πραγματοποιησὴ τους δὲν εἶναι πρᾶγμα ἀκατορθώτο. Μόνο χρειάζεται ἡ *καλὴ θέλησις* πού θὰ ἐνισχυθεῖ μὲ τὴ συναισθησὴ καὶ τὴν ἀναμέτρηση τῆς εὐθύνης πού ἔχομε ὅλοι ἀπέναντι τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἀπογόνων μας.

Εἶναι κοινὸ μυστικὸ πὼς οἱ ἀσχολίες αὐτῆς καὶ κόπο καὶ χρόνον πολὺ χρειάζονται, καὶ πολυδάπανες εἶναι, κι ὅταν ἀποφασισοῖ κανεὶς νὰ τις παρουσιάσει ἐπὶ δημοσιότητα, θὰ πρέπει νὰ ἔξει πὼς καὶ πρόσθετες ὑλικὲς ζημίαις θάχει ν' ἀντιμετωπίσει.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἀντ. Δ. Κεραμιόπουλος, στὸ ἑπόμνημά του πού ἀνοφέραμε παραπάνω, προτείνει τὴν ἐργασία αὐτὴ νὰ τὴν ἀναλάβει ἡ Ἀκαδημία μὲ προκήρυξιν βραβείων κτλ. Ἰσως τὸ μέτρο αὐτὸ καὶ μόνο δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὴν ολοκλήρωσιν τοῦ μεγάλου σὲ ἔκτασιν ἔργου πού ἀπαιτεῖται νὰ συτελεσθεῖ. Χρειάζεται ἀναμφισβήτητα προσπάθεια πλατύτησι. Καὶ ἐπὶ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν, ἀνάγκη πᾶσα, νὰ λάβουν μέρος οἱ Προσφυγικαὶ Σύλλογοι καὶ τὰ Σωματεία, καθὼς καὶ οἱ Ἄημοι καὶ οἱ Κοινότητες πού ἔχουν προσφυγικοὺς πληθυσμούς. Ἔτσι, μποροῦν νὰ προκηρυχτοῦν διαγωνισμοὶ γιὰ τὴν συγγραφή τῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων ἐτῶν καθ' ἑπαρχίας καὶ κάθε τόπου ἢ καὶ ν' ἀνατεθεῖ τὸ ἔργο αὐτὸ σὲ γνωστοὺς κατὰ περιοχὰς λογίους. Γὰ χρήματα πού

θὰ χρειαστοῦν, μποροῦν νὰ διατεθοῦν ἀπὸ τοὺς οἰκείους προϋπολογισμοὺς καὶ νὰ ἐνισχυθοῦν μὲ δωρεὰς εὐπρόρων κάθε ἐπαρχίας. Πιστεύομε πὼς δὲν θὰ παρουσιασθεῖ κανεὶς πού νὰ μὴ θελήσει καὶ νὰ μὴ προθυμοποιηθεῖ νὰ συνδέσει τ' ὄνομά του μὲ μιὰ τόσο σοβαρὴ ὑπόθεσιν τοῦ γενέθλιού του τόπου. Κι ὅπου ἀκόμη δὲν ἀγαγοῖ τυχόν ἡ ἀρμοδιότητα κανενός· Δήμου ἢ Κοινότητος ἢ δὲν ἔχουν Σύλλογο ἢ Σωματεῖο τοῦ τόπου τους ἢ γιὰ ὅτιοδήποτε λόγο καθυστερεῖ ἢ ἐργασία αὐτὴ, ἀρκεῖ νὰ κινηθοῦν λίγοι ἀνθρώποι μὲ φώτιση καὶ πόνο, νὰ ἐπιστρατεύσουν ἕνα λόγιον, δάσκαλον ἢ ἐγγράμματον τῆς ἰδιαίτης πατριδας τους, νὰ μαζέψουν ἕνα ἀλόγιστον ποσὸν ἀπὸ τοὺς συντοπίτες τους καὶ νὰ βάλουν μπρός.

Δὲν νομίζω πὼς εἶμαι ὁ πρῶτος πού ῥίχνω τὴν ἰδέαν αὐτὴν. Οὕτε καὶ νομίζω πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος. Στὴ συζήτηση μποροῦν νὰ παρουσιαστοῦν καὶ ἄλλοι, τὸσο γιὰ τὴ γενικότερη διαφώτιση τοῦ κοινού ὅσο καὶ γιὰ νὰ προτείνωνται καλύτερα καὶ ἀποτελεσματικότερα μέτρα καὶ μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἐπιτιμωμένου σκοποῦ.

Ἐκεῖνο πού νομίζω πὼς πρέπει νὰ τονισθεῖ καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ, εἶναι ὅτι *χρειάζεται καλὴ θέλησις, ἐνισχυμένη μὲ τὴ συναισθησὴ τῆς εὐθύνης πού ἔχομε ὅλοι μας*. Ὅταν ὑπάρχουν αὐτὰ, τὸ ὀφέλιμον ἔργο θὰ προκύψει. Ἀλλιῶς ὅλα τὰ σχετικὰ πού γράφτηκαν καὶ ὅσα πρόκειται νὰ γραφοῦν, θ' ἀποτελέσουν... ἑψυλὴ φιλολογία, καὶ θ' ἀθυμίζον μόνον τὴ βιβλικὴ ρῆσι: «φωνὴ βοᾶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ»...

ΒΕΝ. Κ. ΑΚΟΓΛΟΥΣ

ση ὅπως ὁ μὲν αὐτοκράτωρ Κ)πόλεως ἔχη ὡς ἔμβλημα τὸν δικέφαλον ἀετόν, ὁ δὲ Τραπεζούντος τὸν μονοκέφαλον Πράγματι δὲ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου (1282—1328), ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου συνήφθησαν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος συνθῆκαι, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὁ δικέφαλος ἀετὸς ὡς ἔμβλημα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Γ' τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ ἦτις ὑπῆρξε μακρὰ (1349—1390) ἡ αὐτοκρατορία Τραπεζούντος φθάνει εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς.

Ἡ Τραπεζοῦς ἐκέκτητο πλεονεκτήματα ἐξαιρετικὰ τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ τῆ ἐξασφαλίσωσι τὴν οἰκονομικὴν ἄνεσιν, τὴν ὁποίαν προσπατεῖ ἢ εἰς τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ ἐπίδοσις· τὰ πλεονεκτήματα δὲ ταῦτα ἦσαν ἐκτός τῆς φιλεργίας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατέληγεν ἡ ἑτέρα τῶν μεγάλων τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου ἀρτηριῶν, ἡ περιώνυμος καὶ πλουτοφόρος ὁδὸς τῆς μετὰξ (la voie de la soie) ἢ ἀπὸ τοῦ Ὄζου καὶ Ἰαζάρτου ἀρχομένη καὶ διὰ τῆς Ἀράλας καὶ διὰ τῆς Κασπίας διερχομένη.

Τὴν οἰκονομικὴν ἄνεσιν ἐκέκτητο βεβαίως καὶ οἱ πρὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ' βασιλεῦσαντες, ἀλλὰ ἡ τόσον ἐπιζήμιος ἀποβόδσα συνθήκη τοῦ Νυμφαίου τὴν ὁποίαν συνήψε μετὰ τῶν Γενουηνοῦν Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος διὰ νὰ ματαιώσῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐκδιωχθέντος ἐκ Κ)πόλεως Λατίνου αὐτοκράτορος Βαλδουίνου τοῦ Β' εἶχεν ἐπεκταθῆ καὶ ἐπὶ τῆς Τραπεζούντος· οἱ δὲ Γενουηνοὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀέββαινον ἀπαιτητικώτεροι ἀποροφῶντες πᾶσαν ἰκμάδα ἐν ταῖς χώραις τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Γ' ὅμως ἐσταμάτησε τὸ κακὸν διὰ τὴν χώραν του συνάψας συνθήκας ἐπωφελεστάτας μετὰ τῶν Βενετῶν καὶ κακῶς κακῶς ἐξεδίωξε τοὺς Γενουηνοὺς ἀπὸ τὰ ἐμπορεῖα τὰ ὁποῖα εἶχον οὗτοι εἰς τοὺς λιμένας τῆς χώρας του· ἔκτοτε δὲ ἀρχεται ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τῆς ὁ-

ποῖαν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω.

Βεβαίως οἱ Γενουηνοὶ δὲν παρέδωσαν τὴν λείαν των χωρὶς νὰ προβάλλωσιν ἀντίστασιν ἀλλ' αἱ ἠνωμένοι δυνάμεις τοῦ Ἀλεξίου καὶ τῶν Βενετῶν τοὺς κατετρόπωσαν ἐν τέλει. Κατανικηθέντες

Ἀλέξιος ὁ Γ' ὁ Μέγας Κομνηνός καὶ ἡ σύζυγός του Θεοδώρα.

δὲ καὶ μένεα πνέοντες, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπιτύχωσι τι, ἐξετράπησαν, ὅπως συμβαίνει πάντοτε εἰς παρομοίας περιστάσεις, εἰς ὕβρεις χυδαίας καὶ λιβελλογραφίματα. Ἐν τοιοῦτον λιβελλογράφημα περισώθεν περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Φαλλμεράθωγερ,

δοτες άγνωστων τών προμνημονευθέντων γεγονότων, τήν μετά τών Βενετών συμμαχίαν δηλονότι καί τήν αποδιώξιν τών Γενουησίων, εξέλαβε τό περιεχόμενον του ως πραγματικόν καί χαρακτηρίζει, δλως έσφαλμένως, κακώς τήν ένδοξον βασιλείαν 'Αλεξίου του Γ'.

Τί ήγαγεν όμως 'Αλέξιον τόν Γ' εις τήν απόφασιν του νά συνάψη τήν τήσων έπωφελή διά τήν επικράτειαν του συμμαχίαν μετά τών Βενετών; Τουτο θα προσπαθώ να καταδειξω ένταύθα. 'Επειδή δέ σιγών εις έν προκειμίνον αι πηγαι τήν εύκταίαν έρμηνείαν θα λάβωμεν μόνον έάν συσχετίσωμεν τό γεγονός τουτο πρός έτερα ιστορικά γεγονότα τής έποχής εκείνης. Τώ 1354 δόγης τής Βενετίας ανεδείχθη ο διαπρεπέστατος τών εδπατριδών τής Μαρίνος ο Φαλιέρος ειχε δέ πράγματι ή πολιτεία εκείνη άνάγκην τοιούτου ρέκτου ήγεμόνος καθ' όσον ή μεταξύ αυτής καί τής δημοκρατίας τής Γενούης δεινή σύγκρουσις εύρίσκοτο τότε εις τό οξύτερον αυτής σημείον. 'Ο νύχ δόγης βαθύς ών γνώστης τών πραγμάτων τής τε Δύσεως καί τής 'Ανατολής θα προσεπάθησε τότε νά δημιουργήσιν περιεπασιμους εις τά άποικιακά κράτη τής Γενούης καί, ως φαίνεται, αυτός θα πρότεινε τήν συμμαχίαν όχι μόνον εις τήν Τραπεζούντα άλλα καί εις τό Βυζάντιον καί άλλα χωρά. Καί έν μόν τώ Βυζαντίω δυστυχώς δέν ήτο δυνατόν τίποτε νά γίνη διότι τουτο εύρίσκοτο ακόμη υπό τό κράτος του έμφυλιου σπαράξου τόν όποιον έδημιούργησεν ή άκαταλόγιστος άρχονατία του 'Ιωάννου Καντακουζηνου (1341—1355). 'Ο μεγαλοφυής όμως αυτοκράτωρ τής Τραπεζούντος 'Αλέξιος ο Γ' προφανώς άμέσως έσπευσε νά έπωφεληθι τής παρουσιαζομένης εξαιρετικής εύκαιρίας διά νά άπαλλαγί του ζυγού τών Γενουησίων καί έσωσε τήν επικράτειάν του.

'Ο αυτοκράτωρ όμως οτος δέν περριόρη μόνον εις τήν έπιτυχίη μετά τών Βενετών συμμαχίαν, έπεδίωξε τοιαύτας καί με πλείστον ήγεμόνας του έσωτερικού τής 'Ανατολής μέχρι του Θιβέτ καί τών 'Ινδιών, έπιστραγγίζων ταύτας καί διά συνοικεισίων (δλα τά μέλη του οικου τών Μεγαλοκομνηνών διεκρίνοντο διά τό εξαιρετικόν κάλλος των). Ούτως τήν μεν άδελφήν του Μαρίαν έδωσεν ως σύζυγον εις τόν Χοπτιλοπέκην ήγεμόνα τών Τουρκομάννων, τήν έτεράν άδελφήν του Θεοδώραν εις τόν ήγεμόνα τής Χαλδείας. Τήν θυγατέρα του Θεοδώραν έδωκεν εις

πρώτον γάμον εις τόν Τεξεντιν εις δεύτερον δέ εις τόν αυτοκράτορα του Βυζαντίου 'Ιωάννην Ε' τόν Παλαιολόγον, τήν 'Ανναν εις τόν βασιλέα τής Γεωργίας Παγκράτιον τόν Γ' τρίτην δέ θυγατέρα του εις τόν έμύρην τής 'Αρσής.

Χάρις εις τας συνθήκας καί τας έπιγαμίας ταύτας ή αυτοκρατορία τής Τραπεζούντος επέτυχεν δλως εξαιρετικά πλεονεκτήματα. 'Εκτοτε άρχίζει νά άκμαζή καί ή περίφημος 'Ακαδημία τών Θετικών 'Επιστημών (*), ήτις άποτελεί τό κλέος τής αυτοκρατορίας ταύτης άλλα καί εκτός τών όρίων τής νά άναδεικνύεται ή ίσχύς της ως μαρτυρεί τουτο ή μέχρι του νύν ύφισταμένη ίερά καί σεβασμία έν 'Αγίω 'Ορει Μονή Διονυσίου. 'Η δέ παρατιθεμένη εικών κοσμεί τό έν τή Μονή ταύτη φυλασσόμενον χρυσόβουλλον: είναι δέ ειλημμένη εκ του λαμπρού περι 'Αθωνος συγγράμματος του διαπρεπέστατου Γερμανού Βυζαντινολόγου Franz Dölger «Mönchland Athos» παρά τώ F. Brückmann έν Μονάχω (1942).

Τό Χρυσόβουλλον τουτο τό όποιον άπελύθη υπό του αυτοκράτορος 'Αλεξίου κατά μήνα Σεπτέμβριον του έτους 1374 έχει πλάτος μεν 38 έκατοστών μήκος δέ 298. 'Η εικών έγχρωμος μαρτυροεσα πόσον ήνων καί αι καλά τέχνην έν Τραπεζούντη, υπάρχει εις τό άνώτατον μέρος αυτού καί παρουσιάζει 'Αλέξιον τόν Γ' καί τήν σύζυγόν του Θεοδώραν έν πλήρη αυτοκρατορική περιβολή προσφέροντας τό Χρυσόβουλλον, τό όποιον κρατούν άμφότεροι, εις τόν 'Ιωάννην τόν Πρόδρομον, ο όποιος τους εύλογε ύπερ τας κεφαλάς των. ('Ο νός τής Μονής τιμάται έν όνόματι του αγίου 'Ιωάννου). Φέρει δέ τήν έπιγραφην < 'Αλέξιος έν Χριστώ τώ Θεώ πιστός Βασιλεύς καί Αυτοκράτωρ πάσης 'Ανατολής, 'Ιβηρίας καί Περατείας >.

Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Πανεπιστημίου

(1) Περί ταύτης ως καί περι τινων εκ των άνωτέρω εκτεθέντων βλεπε Ι. Παπαδοπούλου, «Περί τής έν Τραπεζούντη Σχολής Θετικών 'Επιστημών, Κ) πόλις, 1923». — 'Επίσης Ι. Παπαδοπούλου, «Γρηγορίου Χιονιάδου του αστρονόμου έπιστολαί, Θεσσαλονίκη, 1929» ως καί τό έν τώ 'Εγκυκλοπαιδικώ Λεξικώ 'Ελευθεροθεόδωκ ήθηρα Ι. Παπαδοπούλου εις τας λέξεις 'Αειτός καί 'Αλέξιος. Του αυτού γαλλιστι έν τώ τιμητικώ τόμω (Mélanges) Καρόλου Νιήλ: «Rapports entre Byzance et les Mongols de Perse».

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΝ ΠΑΝΘΕΟΝ

ΣΑΒΒΑΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ¹⁾

'Ητο εύτυχής ή άλησμόνητος εκείνη έποχή, 1850—1870, κατά τήν όποιαν διαπρεπείς καθηγηται, λογιοι καί διανοούμενοι ήμιλλώντο πυρετωδώς καί άνεδίφων μετ' ένθουσιασμού καί πρωτοφανούς δραστηριότητας εις τας βιβλιοθήκας κυρίως των Ιερών μονών τής Καπαδοκίας (*), καί του Πόντου, τής Κύπρου, τής Κρήτης, τής Ρόδου (**) κλπ. σκαληκόβροτα χειρόγραφα πρός άνεύρεσιν καί δημοσίευσιν Δημοτικών τραγούδιών, τό όποια μετά μεγάλου ενδιαφέροντος άνεγινώσκοντο, έμελετώντο καί έσχολιάζοντο εις τας έφημερίδας καί τά έπιστημονικά περιοδικά (**).

Μεταξύ τών πρώτων αυτών έρευνητών τής Δημοτικής ήμων ποιήσεως δυνατόν να καταλέξωμεν καί τόν άείμηστον Σάββα Ιωαννίδην, του όποιου δλόκληρος, ο πληρης μελετών, βιος ύπηρεσε πραγματικώς πρότυπον εις τους Μικρασιατάς. Γεννηθείς έν Δεμιρδερσιφ τής Προύσης (1831) καί άφοιτησας τής φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου (1857) ύπηρέτησεν εις διάφορα Κοινοτικά σχολεία Προύσης, Κερκασούντος, φροντιστηρίου Τραπεζούντος (1864) κλπ. 'Ενωρίς τόν προσελκύσαν αι Λαογραφικαι μελέται καί άνενδώς επί εξέχοντα έτη ειργάσθη εις τήν περιουλογήν, τακτοποίησιν καί δημοσίευσιν στατιστικών, παροιμιών, άσμάτων, παραμυθίων κλπ. εις τας έφημερίδας, περιοδικά καί βιβλία (**).

Μέγας ύπηρεσεν ο ένθουσιασμός ο προκληθείς εκ τής δημοσιεύσεως των πρώτων άκριτικών άσμάτων (**), των υιών του 'Ανδρονίκου, Προφύρη, του Χαρχάνη, του 'Αρμούρη κλπ. Καί ο Σάββας 'Ιωαννίδης περιήχετο τας βιβλιθήκας των Ιερών μονών Τραπεζούντος προς άνίχνευσιν καί άνεύρεσιν νέων Δημοτικών τραγούδιών καί κατ' εύτυχίη καί προσοδόκητον εύνοιαν τής τύχης έν τή Ιερή Μονή Σουμελά τήν 21 Μαΐου 1868 εύρέθη ουχι πρό ενός άσματος, αλλά πρό δλοκλήρου έποποιίας, τής

(1) Ποβλ. Νεκρολογία του Σάββα 'Ιωαννίδου έν Ξενοφάνει, περιοδικώ του Μικρασιατά. Συλλ. 1910 τόμ. Γ' σελ. 382—388 υπό 'Εκαμ. Θ. Κ(υριακίδου).

(2) Γιάννη Ρλαχεγιάννη, τό τραγούδι του Νεκου άδελφου έν Νεφ. 'Αστία 1943 σελ. 1271—1279 καί Ι. Σαραντιδου 'Αρχελάου, 'Η Συναός έν 'Αθήναις 1899 σελ. 160—164, όπου παρατίθεται ή καλύτερα παραλλαγή καθ' ύπαγορευσιν τής γραίας Έμμορφίας Πετζαρά.

(3) Παύλου Γρευτού, Δημοτικά τραγούδια τής Ρόδου, 1926 σ' 99.

(4) Περιοδικόν του έν Κ) πόλις 'Ελλ. Φιλολ. Συλλόγου τόμ. ιθ' σελ. 148, Μαγούσου έθνικά άσματα, Κερκυρα 1850, Σακελλάριου τά Κυπριακά 'Αθήναι 1890, 'Αραβανινού συλλογή δημοδών άσμάτων τής 'Ηπείρου 'Αθήναι 1880, Γιανναράκη Κρητικά άσματα Λειψία 1876 κλπ.

(5) Σάββα 'Ιωαννίδου, 'Ιστορία καί στατιστική Τραπεζούντος, Κ) πόλις 1870, έν η έδημοσίευσεν άκριτικά τραγούδια.

(6) Σαμπελίδου, πόθεν ή λέξις τραγούδι 1859, Π. Τριανταφυλλίδου, Φυγάδες 1870 σελ. 22, Ν. Πολίτου, Συμμεκτα τόμ. α' σελ. 244.

'Ιλιάδος του Βυζαντιακού 'Ελληνισμού εκ 3180 στίχων.

Τό εύχάριστον καί άνέλπιστον αυτό εύρημα τής άνευρέσεως του έπους Βασιλείου Διγενή 'Ακριτα εις τόν πανελληνίως γνωστόν Μεσαιωνοδίφην Κωνσταντίον Σάθαν άνήγειλεν, εύρισκόμενον τότε έν Κ) πόλις. 'Αλλ' αι πληροφορίες ήσαν άσασεις καί διά τουτο εξήτησε τήν άποστολήν του χειρογράφου εις Βενετίαν, όπου μετά μήνα άνεχώρησεν. 'Η άμείλικτος καί τυραννική τουρκική λογοκρισία δέν επέτρεψε τήν έκδοσιν του έπους καί τοιουτοτρόπως δέν ήδυνήθη νά γίνη ο Σάββας 'Ιωαννίδης ο πρώτος εκδότης του 'Ακριτα. 'Ηναγκάσθη τότε νά στείλη εις τόν Κ. Σάθαν τό αντίγραφον του χειρογράφου γενόμενον μετά μεγάλης άκριθείας υπό του Πέτρον Μιχαηλίδου καί εκδοθέντος (!) διά πρώτην φοράν έν Παρισίσις τώ 1875 υπό τών Σάθα καί Em. Legrand.

Εύτυχώς έδημοσιεύθησαν τά χειρόγραφα τό έν κατοπίη του άλλου του έπους Βασιλείου Διγενή 'Ακριτα, τά όποια άνεύρον οι α' Σπυρ. Λάμπρος έν Romanos Grecs σελ. 111—237 κατὰ τό χειρόγραφον τής βιβλιοθήκης 'Οξφορδης 1880 εκ στίχων 3094, β' Α. Μηλιαράκης κατὰ τό χειρόγραφον 'Ανδρον εκ στίχων 4778 έν 'Αθήναις 1881, γ' Em. Legrand εκ στίχων 3709 κατὰ τό χειρόγραφον Κρυπτοφέρους 1892, εκ του όποιου ο Σπ. Λάμπρος κατὰ τό 1880 εις τά προλεγομένα του έδημοσίευσεν εκατοντάδας στίχων διά νά καταστή η ημήρους τους διανουμένους περι τής σπουδαιότητας του έν λόγω χειρογράφου, δ') καί εις τήν επιστημονικήν έπετηρίδα του Πανεπιστημίου 'Αθηνών ο άείμηστος καθηγητής Π. Καρολίδης, 1906 σελ. 188—246, έδημοσίευσεν αξιολογιατάρ καί περισπούδαστον μελέτην, έν η συνιστά εις τους Μικρασιατάς καί Ποντίους τό χειρόγραφον αυτό διότι εικονίζει υπό έποχιν ιστορικήν πιστότερον τόν σκιαγραφηθέντα χαρακτήρα τής Μικρασιατικής μεσαιωνικής 'Ελληνοαραβικής έποποιίας καί παραβάλλει αυτό πρός τό έπος τό περιφήμον Σαΐβ Βατάλ τής Μωαμεθανικής μεσαιωνικής γραμματείας (κατὰ τήν έκδοσιν του Hermann Ethé, Λειψία 1871) (**).

(7) Ν. Γ. Πολίτου, Συμμεκτα τόμ. α' 238, Les exploits de Digenis Akritas 1875 σελ. XVIII, Ξενοφ. 1910, σελ. 386, Σάββα 'Ιωαννίδου, 'Ιστορία καί στατιστική Τραπεζούντος Κ) πόλις 1870, Στίλ. Κυριακίδου, 'Ο Διγενής 'Ακριτας (έκδοσις όφελώντων βιβλίων) σελ. 12, 'Εσελιγγ, Βυζάντιον καί Βυζαντινός πολιτισμός κατὰ μετάφρασιν του καθηγητου Σπυρ. Κ. Σακελλαροπούλου σελ. 209—218 β' εις 5194, Π. Καρολίδου, σημειώσεις κριτικά, ιστορικά καί τοπογραφικά εις τόν 'Ακριταν 'Επιστημ. 'Επειτ Πανετ. 1906 σελ. 189.

(8) 'Ο 6ος τόμος τής Λαογραφ Βιβλιοθήκης υπό τήν διεύθυνσιν του Κιαρκουλού Ζαδέ Μεχμέτ Φουάτ περιέχει τόν μικρόν στήσιν έξοντα με τόν 'Ακριταν 'Κισσόγλου υπό Μεχμέτ Ναδλ με προλεγομένα σελ. 8—155 έν Κων) πόλις 1931, σελ. 256.

ς) ὁ Δημ.-Πασγάλης ἀνεύρεν ἐν Ἄνδρῳ τὴν μοναδικὴν περὶ τὴν διασκευὴν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν Λαογραφία 1926, τόμ. Θ' σελ. 305—440, ζ') καὶ τέλος ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Δεύτερον *Βοελλιγγ* ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἐν τῇ Λαογραφίᾳ 1911, τόμ. Γ' 537—604 εἰς 1867 στίχους, ζ') ὁ Σάββας *Ἰωαννίδης* μετὰ πολλὰς προσπάθειάς ἔλαβε τὴν ἀδειαν τῆς Τουρκικῆς λογοκρισίας καὶ ἐξέδωκεν ἐν Κωνυπόλει 1887 τὸν Βασιλεῖον Διγενῆ Ἀκριτάν, ἔπος μεσαιωνικὸν ἐκ τοῦ χειρογράφου Τραπεζούντος μετὰ συμπληρώσεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν λοιπῶν χροσμάτων ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις Ὁξφόρδης καὶ Ἀνδρῶν.

*

Τοιαύτῃ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ ἀειμνήστου Σάββα *Ἰωαννίδου* διὰ τὴν ἀνεύρεσιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ χειρογράφου Τραπεζούντος. Τὸ ἔπος αὐτὸ ἐπροκάλεσε τὰς ζωηράς, συγκινητικὰς καὶ διαρκεῖς ἀπὸ τοῦ 1875 μέχρι σήμερον ἐπισημίας διαπραγῶν καθηγητῶν καὶ διανοουμένων τῆς ὑψηλῆς.

Ἐκ τῶν ἀπειραγίμων ἐπαινετικωτάτων μελετῶν καὶ μόνογραφῶν περὶ τῆς Ἰλιάδος τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὡς πολὺτιμον βοήθημα διὰ τὰς σχετικὰς μελέτας τῶν φίλων ἀναγνωστῶν, τοῦ Καρόλου Δήλ ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς φυσιολογίαις (1927, τόμ. 2, σ. 291—319) μετάφρασις Γεωργ. Στατήγη ἐν Παναθῆν. τόμ. 17 σελ. 97), τοῦ L. Bréhier; un Héros de Roman dans la Littérature Byzantine Κλεμμὸν—Φερράν 1904, H. Pernot, Le Roman του Διγενῆ Ἀκριτά ἐν Études κλ. 1916 σελ. 1—70, τοῦ A. Rambaud, Une épopée Byzantine au X. Siècle ἐν Études κλ. 1922 σελ. 65, τοῦ H. Gregoire διαφόρους πραγματείας, περὶ ὧν πρβλ. Λαογραφίας τόμ. 10 σελ. 623—662 κτλ. κτλ. Πλήρη βιβλιογραφίαν περὶ Ἀκριτά Π. Π. Καλονάου εἰς τοὺς δύο τόμους Βασιλείου Διγενῆς Ἀκριτάς ἐκδ. Δημητράκου 1941 τόμ. α' σελ. λθ'—μθ', ποῖαν δὲ σχέσιν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὰ διάφορα Ἀκριτικά χειρογραφεῖα αὐτόθι σελ. λζ' καὶ Λαογραφ. τόμ. 10, σελ. 661.

Ἐκ τῶν ὀλίγων αὐτῶν παραπομπῶν καταδεῖκνται οἱ οἱ κορυφαῖοι Λαογράφοι ἐπραγματεύθησαν διὰ μακρῶν περὶ τοῦ Ἀκριτικοῦ ζητήματος. Ἐνταῦθα θὰ παραθέσω τὴν ἀρχὴν μόνον τῆς μελέτης τοῦ πρυθάνου καὶ Νέστορος τῶν Βυζαντιολόγων Καρόλου Δήλ: «Μεταξὺ τῶν ἀνακαλύψεων τῶν τελευταίων χρόνων, μία ἀπὸ τὰς πλέον ἐνδιαφερούσας βεβαίως εἶναι ἐκεῖνη, πού μᾶς ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν ἀληθινῶν ἠρωικῶν Βυζαντινῶν τραγουδιῶν. Ὅπως εἰς τὴν δύσιν γύρω εἰς τὰ ὄνόματα τοῦ

Ρολάνδου καὶ τοῦ Σιδ, εἶναι γνωστὸν τὴν ὅτι, *περὶ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα* ὁλόκληρος ἐπικὸς κύκλος ἀπετελέσθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν γύρω εἰς τὸ ὄνομα ἑνὸς ἔθνικου ἦρωος, τοῦ Ἀκριτά. Ὅπως καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ἡ φήμη αὐτοῦ τοῦ ἦρωος διεδόθη μὲ Ἀκριτικά τραγούδια ἀνάμεσα εἰς ὁλόκληρον τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν *Καπαδοκίαν* ἕως τὴν *Τραπεζούντα* καὶ τὴν *Κύπρον* καὶ πρὸ πάντων καθωρίσθη εἰς μίαν μεγάλην ἐποποιίαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀρχαιότερον χειρόγραφον (τῆς Κρυπτοφύρου) χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν *δέκατον τέταρτον αἰῶνα*, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ἀνσφισθητικῶς εἶναι ἀρχαιότερα. Ἡ ἱστορία τῶν περιπετειῶν τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκριτά μᾶς φέρει ἐν *πλήρει δεκάτῳ αἰῶνι*, καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆ εἶναι παραδόξως περιέργως καὶ διδακτικῆ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Βυζαντινῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Παναθῆν. 17, σελ. 97).

Ὁ Σάββας Ἰωαννίδης πλὴν τῆς ἀνευρέσεως καὶ δημοσίευσος 1) τοῦ ἔπους Ἀκριτά, τὸ ὁποῖον ὑπεμνημάτισε (1887), ἐξέδωκε καὶ ἄλλα πολὺτιμα βιβλία, 2) τὴν ἀνώτερον προαναφερθεῖσαν «Ἱστορίαν καὶ Στατιστικὴν Τραπεζούντος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς γλώσσης», ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870, πολλαχῶς σχολιασθεῖσαν καὶ ἐπαινεθεῖσαν, 3) Περὶ τίνος εὐκτηρίου τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ἐν τῷ Α. Δελτίῳ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑταιρείας τῆς Κωνυπόλεως 1879, 4) ὁδοπορικὰς ἀναμνήσεις ἐν τῷ ἡμερολογίῳ Κρόνος 1881, 5) Συμβολαὶ εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῇ Βυζαντιναῖ Ἐπιθεωρήσει ἐν Ἀθῆναις 1908, 6) ἐν τῇ Βυζαντιναῖ Ἐπιθεωρήσει τοῦ Παναοῦ Κεσίσογλου ἔγραψε μελέτην περὶ Θεοδώρου Γαβρᾶ, Ἀνδρονίκου καὶ Ἀχμέτ Μελίχ Τάνισμαν κατὰ χειρόγραφον περσοτουρκιστί, ἀνευρεθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Νεοκαισαρείῳ ἐπ' ἀφορμῇ τῆς συμπληρώσεως γεννηκονταετίας τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου του, ὁπότε διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθῆνας 1908, 7) Γενικὴν στατιστικὴν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους—ἀνέκδοτον κτλ.

Ἐπίσης ἐιργάσθη μετὰ δραστηριότητος καὶ ἐπέτυχεν εἰς τὴν ἀπεμάκρυνσιν ἐκ Προύσης καὶ τῶν περιχώρων τῶν Δισμαρτυρομένων, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος διὰ μακρῶν εἰς τὸ ὡς ἀνωμνημονευθὲν βιβλ. ἀπὸ τὸν ἐργον, σελ. 10.

Θαλερὸς γέρων καταγιγόμενος μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς μετὰ ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὰς προσφιλεῖς μελέτας του, ἀπέβίωσεν ἐν Μασσαλίᾳ, ὅπου διήλθε καὶ τὰ τελευταῖα εἰκοσὶ ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ ἀειμνήστος Σάββας Ἰωαννίδης.

ΑΡΘΡΟΣ ΑΡΓΑΙΟΣ

ΓΙΑ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

(Λάβαμε καὶ με χαρὰ μας δημοσιεύσμε τὴν παρακάτω ἐπιστολὴν τοῦ τ. γυμνασιάρχου κ. Γ. Σουμελῖδη. Μελέτη τοῦ ἴδιου γιὰ τὰ Ἀκριτικά μᾶς τραγούδια εἶναι καταχωρησμένη ἐν τῷ Ἀρχεῖον Πόντου τ. Α' σ. 45—96).

Φίλε κ. Διευθυντά,

Με χαρὰ παρακολουθῶ σὰ «Χρονικά» τὸ ζήλο καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἄλλων λογίων πατριωτῶν γιὰ τὴν συλλογὴν καὶ τὸ ἀποθηροσύρισμα τῶν γλωσσικῶν μνημείων καὶ κυρίως τῶν δημοτικῶν μᾶς τραγουδιῶν, πού εἶναι, φαίνεται, καὶ πολλὰ καὶ στοὺς πολλοὺς ἀγνωστα. Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν διάσωση αὐτῶν πρέπει νὰ εἶναι σύντομη, ὅσο εἶναι ἀκόμα καιρῶς. Οἱ φιλότιμοι συλλογεῖς γνωρίζουν βέβαια πῶς τὰ δημοτικά μᾶς τραγούδια εἶναι κυρίως δύο εἰδῶν. Πρῶτα τὰ κυρίως δημοτικά, πού ἂν ὄχι ἡ ἔμπνευσις, πάντως ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἡ τελικὴ μορφή τους θεωρεῖται ἔργον τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ πολλῶν. Γιὰ τὴν δημιουργίαν ὡς ἐξῆς: Σὲ κάποια κρίσιμη στιγμή ἐνθουσιασμοῦ, χαρᾶς ἢ πόνου κάποιοι ἀνώνημος τραγουδιστῆς ἔλαβε τὴν ἔμπνευσιν νὰ ταιριάξῃ καὶ νὰ τραγουδήσῃ λίγους στίχους. Τούτοις ἀρραῖαν καὶ τοὺς μεταλάβαν οἱ σύντροφοί του, ἔφεραν κάποιες μεταβολὰς καὶ προσθήκες, τοὺς ἐπεξεργάσθησαν καλύτερα, ἔπειτα τοὺς προσάρμοσαν ἐν μέλῳ, σὰ βήματα τοῦ χοροῦ ὅταν ἔγινε χορευτικὸ καὶ τοὺς παράδοσαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα σὰ περιχώρα, στοὺς κατοπινούς ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Καὶ ἀκολούθησαν νέες μεταβολὰς κατὰ τόπους καὶ ἀντικατάστασις λ. χ. ἀγνωστῶν λέξεων καὶ προσθήκη νέων στοιχείων. Ἐτσι τὰ τραγούδια αὐτὰ φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς κοινῆς συνεργασίας καὶ ἀποδίδονται δικαιολογημένα σ' ὅλον τὸ λαὸν. Εἶναι τὰ κυρίως δημοτικά. Συνεκίνησαν γενεὰς καὶ καθρεφτίζουν πανελλήνια αἰσθητήματα. Μερικὰ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ἔχουν τὴν ἀρχὴν τους ἀπὸ πανάρχαιες λαϊκὲς δοξασίαις, γι' αὐτὸ τραγουδοῦνται ἀπὸ πολλοὺς λαοὺς. Αὐτὰ εἶναι τὰ ὠραιότερα καὶ τὰ τελειότερα τραγούδια μᾶς. Κοντὰ σ' αὐτὰ εἶναι καὶ ἄλλα, ἐμπνεύσεις καὶ δημιουργήματα γνωστῶν ἢ ἀνωτῶνων τραγουδιστῶν καὶ λυρτζήδων πού σὲ πανηγύρια καὶ διασκεδάσεις ταιριάξουν ὄλο καὶ καινούρια τραγούδια, συνήθως σύντομα χορευτικά, ἄλλοτε καὶ ἐκτενέστερα ἐπικά ποιήματα, μὲ κάποια ὀρισμένη ὑπόθεσις, αὐτὰ πού ὀνομάζονται ῥίμες. Τούτα δὲν μπορεῖ νὰ ἔχουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τελειότητα τῶν πρώτων. Ἀλλὰ δὲν εἶναι γιὰ νὰ περιφρονηθῶν. Περιέχουν πολὺτιμο ὕλικὸ γλωσσικὸ καὶ λαο-

γραφικὸ, κάποτε καὶ ποιητικὴ ἔξαρση, καὶ σίμα στοιχεῖα γιὰ τὸν ἐρευνητῆ. Θὰ ἦταν καλὸ, οἱ φιλότιμοι συλλογεῖς νὰ διακρίνουν ὅσο καὶ ὅπου εἶναι δυνατὸ τὰ εἰδη αὐτὰ τῆς Λαϊκῆς Μούσας καὶ νὰ διασώσουν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τραγουδιστῶν τούτων ἐφόσον ζῶν ἀκόμα εἴτε αὐτοὶ εἴτε ἐκεῖνοι πού τοὺς ἀκούσαν. Εἶναι αὐτοὶ οἱ ραψωδοὶ μᾶς, οἱ Δημόδοιοι, οἱ Φημίοι, οἱ Ὀμηροὶ μᾶς. Ἐτσι σὰ τελευταῖο φύλλο τῶν «Χρονικῶν» τὸ «Τραγούδι τοῦ γάμου» τοῦ κ. Σαββατιδῆ εἶναι τέλει τραγούδι (ῥίμα) Κάποιος τραγουδῶνος στιχοῦργησε ὄλο τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου, παρεμβάλλοντας ἀνάμεσα στοὺς στίχους του καὶ στίχους πραγματικὰ λαϊκούς, ἀπὸ παλαιὰ χρόνια παραδοθέντος καὶ γνωστούς σὲ πολλὰ μέρη. Δὲν ἔχει βέβαια πολὺ λυρισμὸν, ἀλλὰ εἶναι μὲ τέχνη συναρμοσμένο καὶ καταντὰ ἔμμετρη λαογραφία.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ δίστιχα. Καὶ αὐτὰ εἶναι δύο εἰδῶν. Τὰ περισσότερα ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς σὲ διασκεδάσεις καὶ χορούς, ὄλο δημιουργοῦνται καὶ νέα καὶ πληθαίνουν ἀπὸ ὄλο τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. (Σ' ἓνα τραγούδι δημοσιευμένο ὀσον τελευταῖο τόμο τοῦ «Ἀρχεῖον Πόντου» ὁ τραγουδῶνος κουχίτσι πῶς τραγουδαῖ ἐπτὰ μέρες καὶ νύχτες, τὸ στόμα του δὲν ἔκλεισε καὶ δύο φορές τὸ ἴδιο τραγούδι δὲ τᾶκουσε κανεὶς νὰ λέγει.) Ἐχουν περιεχόμενο συνήθως ἐρωτικὸ—παϊνέματα, πεισματικά—ἐκμεταλλεύονται κοινούς τόπους, ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἴδια μὲ φορετικὸ ρωμαντισμὸν, μὲ φτηνὴν ψεύτικη αἰσθηματολογία, εἶναι μονότονα καὶ συχνὰ ἀνοῦσια. Λίγα ἔχουν καὶ ποιητικὴ ἔξαρση. Παρέχουν καὶ αὐτὰ πολὺτιμο γλωσσικὸ ὕλικόν. Κοντὰ σ' αὐτὰ εἶναι τὰ ἄλλα, τὰ καθαρῶς λαϊκά, αὐτὰ πού διατυπώνουν κάποιο σοφὸ γνωμικόν, κάποια συμβουλή φρόνησιν, κάποια παρατήρησις ἀπὸ τὴν πείρα βγαλμένη, καθάρια ἀπόσταγμα λαϊκῆς θυμοσφίας καὶ γι' αὐτὸ πολὺ χαρακτηριστικὰ τῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ πού τὰ δημιουργεῖ:

Φύλλα, ντὸ κιτρινίζετε καὶ ρούζετε
[ἔνα-ἔνα,
τὰ δέντρα ἀφίνετε γυμνά καὶ παρα-
[πνευμένα!

(Ἀπὸ συλλογὴν τοῦ κ. Α. Φωστηροπούλου).
Πόση ὁμορφία καὶ ποίηση! Δικὰ του παραπνονα μουμουρίζει ὁ ποιητής. Κλαίει γιὰτί ἔχουν φυλλοροήσει τὰ ὄνειρά του, ἔχει ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ ὄλες τίς χαρᾶς του. Γι' αὐτὸ

“ΤΗ ΤΡΙΧΑΣ ΤΟ ΓΕΦΥΡ” (1)

“Αν ἔτυχε νὰ βρεθῆι κανεὶς σὲ Ποντιακὸ γλέντι, ἂν ἔτυχε νὰ παρακολουθήσῃ κάποια ποντιακὴ γιορτῆ, θάχει ἀκούσῃ ἀσφαλῶς ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα τραγοῦδια τοῦ Πόντου, καὶ τὸ γνωστὸ γλυκύτατο τραγοῦδι «Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρ», ποῦ ἀποτελεῖ τὸ κορυφαῖο μελοδίας καὶ ἐμπνεύσεως, γιὰ τὴν

Τῆ γέφυραν, τῆ γέφυραν
τῆ Τρίχας τὸ γεφῦρι
Χίλιοι μαστόροι ἔχτιζαν
καὶ μύριοι μαθητάδες.
“Ὀλον τὴν ἡμέραν ἔχτιζαν
κὶ ἀπὸ βραδὺς χαλάουτον

Ποιὸ ἦταν ὁμοῦ τοῦ γεφύρου αὐτοῦ τοῦ τραγοῦδι, ποῦ κατὰ τὸν ποιητῆ, χίλιοι μαστόροι τῶχτιζαν καὶ μύριοι μαθητάδες, καὶ τὸ ὅποιον, τὸ πρῶτὸ τὸ χτιζανε κὶ ἀπὸ βραδὺς χαλοῦσε;

Υπῆρξε στὴν πραγματικότητα ἓνα τέτοιο γεφύρι ποῦ ἡ μεσαιωνικὴ πρόληψη ἔβαψε ἴσως μὲ αἷμα τοὺς στύλους του, ἢ μὴπως ἔτανε δημιουργημα φαντασίας κάποιου λαϊκοῦ ποιητῆ, ποῦ τὸ τραγοῦδι του ἐκυκλοφόρησε σὲ κάθε ἑλληνικὴ γωνιά, παίρνοντας σὲ κάθε μέρος τὸ τοπικὸ χρῶμα, τὸ τοπικὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα;

Ἐμένα τουλάχιστον, ἡ ὁμοιότης τῆς ὑποθέσεως ἀλλὰ καὶ τῆς πλακῆς τοῦ τραγοῦδι αὐτοῦ, μ’ ἓνα ἄλλο τῆς Ἡλείου «τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι», δὲν μ’ ἀφήνει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ τοῦ δευτέρου.

Ὅτι ὁ ποιητῆς τῶκει ἐμπνεύσθῃ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἀπὸ τοὺς θρύλους τῶν ἑνάκων καὶ τῶν στοιχειῶν καὶ ὅτι στὴν πραγματικότητα, οὔτε γεφύρι τῆς Τρίχας ὑπῆρχε ποτέ, οὔτε δὲ καὶ καμμιά Ποντία ἔχει θυσιασθῆι ἐκεῖ, στὸν Μολλάχ τῶν σκοτεινῶν τοῦ μεσαιῶνος προλήψεων.

Παραλλήλιοντας ὡς τόσο τὰ δύο αὐτὰ τραγοῦδια, «Τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι» τοῦ Πόντου, μὲ τὸ «Τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι» τῆς Ἡλείου, βγάξομε μόνον τὸ ἀδιάψευστο συμπέρασμα.

βλέπει μὲ συμπάθεια τὰ δέντρα μὲ τὰ κίτρινα φύλλα, προβάλλει σ’ αὐτὰ τὴ δικιὰ του συναισθηματικὴ κατάσταση κὶ ἀκούει τὰ παράπονά του. Ὑπάρχουν ἀνεκτίμητοι θησαυροὶ σὲ παρόμοια δίστιχα:

Μὴν τὰ πετὰς τὰ λόγια σου σὰν τ’
[ἄχερο στ’ ἄλωνι,
Γιατὶ τὰ παίρνει ὁ δαίμονος καὶ ποιδὸς
[τὰ συμμαζώνει;

Στὶς δημοσιευμένες συλλογές μας βρισκῶ λίγα τέτοια γνωμικὰ δίστιχα. Ἀξίζει νὰ στραφῆι σ’ αὐτὰ περισσότερο τὸ ἐρευνητικὸ μάτι τῶν συλλογῶν μας.

Μὲ πολλὴν ἐκτίμηση καὶ ἀγάπη

Γ. ΣΟΥΜΕΛΙΑΝΗΣ

ποντιακὴ Μούσα, γιὰ τὴν ποντιακὴν ἐν γένει ποίηση.

Καὶ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τὸ τόσο ἀπλὸ στὴν ἔκφρασι, τόσο γλυκὸ στὸν ἤχο, ἀλλὰ καὶ τόσο θλιβερὸ στὴν ὑπόθεσι, θεωρεῖται καὶ εἶναι, μὲροὶ νὰ πεί κανεὶς, ὁ πλέον συμπαθητικός ποντιακὸς ὕμνος.

— “Ἐλα, δαφνοπόταμε,
— Δαφνιγμένε μ’ καὶ μυριγμένε μ’,
— Ἄνάμ’νον, κόρ’, ἀνάμ’νον,
— Κόρ’, ἔπαρ’ ὕπνον, φόρ’ κὶ ἄς πᾶμε.
— “Ἐλα, δαφνοπόταμε,
— Σουλτάν, τ’ ὁμμάτα σ’ μαῦρα...

σῆμα, τῆς ψυχικῆς δηλαδὴ καὶ πνευματικῆς συγγενείας τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι νομίζω.

“Ἀλλὰ, ἄς ἀκολουθήσομε τώρα τὴν ποντιακὴν παράδοση, ἐπεὶ ὅπως μᾶς τὴν ἔχουν μεταδώσει οἱ παπποῦδες καὶ οἱ πατεράδες μας γιὰ τὸ γεφύρι αὐτὸ, γιὰ τὸ γεφύρι, τοῦ ὁποίου τὸ τραγοῦδι ἔχει ἐπιζήσει ὅλων τῶν φυλετικῶν μας περιπετειῶν, γιὰ νὰ τραγουδιῆται κ’ ἐδῶ στὰ ἐλεύθερα χῶματα τῆς πατρίδας μας.

Λίγο πιὸ ἐξῶ ἀπ’ τὴν Τραπεζοῦντα, καὶ κοντὰ στὶς ἐκβολές τοῦ ποταμοῦ Πυξίτη (Δεγιμὲν Δερὲ), ἀρχίζει ὁ μεγάλος καὶ μοναδικὸς δημοσίος δρόμος, ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Νομοῦ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὡς τὸ ἀκρότατο σημεῖο τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας. Ὁρεσιὸλόκληρος ὁ δρόμος αὐτοῦ ἀκολουθεῖ τὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ κὶ ἀπλώνεται σὰν ἓνα πελώριο φεῖδι δίπλα του, πότε ἐγγιζόντάς τον σχεδὸν σὰν σὲ φίλημα καὶ πότε βυθιζόμενος μέσα στὴν ὀργιῶδη βλάστησι τῶν γράσων ἐκτάσων. Κατὰ μῆκος τοῦ δρόμου αὐτοῦ βρισκονται διάφοροι μικροσταθμοί, τὰ γνωστά χάνια, ποῦ ἐξυπηρετοῦσαν, στὰ χρόνια τὰ παλιά, τὰ καρβάνια ποῦ περνοῦσαν.

Μετὰ τρίωρο περίπου πορεία, συναντᾷ κανεὶς τὰ χάνια τοῦ Γσιῖρ Ὀγλοῦ, καὶ μετὰ ἀπ’ ἀπ’ αὐτὰ πρὸς τὴν κατεύθυνσι τοῦ Δικαιοσίμου (Τξ-βιζλίκ) τὴν ἐὶρα τοῦ Μητροπολίτου Ροδοπόλεως, τὰ χάνια τοῦ Μασρατζή. Ἐκεῖ, σ’ ἓνα σημεῖο μετὰ τῶν δύο αὐτῶν σταθμῶν καὶ πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ δημοσίου δρόμου ξανοίγεται ἓνας ἄλλος δρομάκος, ποῦ ὁδηγεῖ στὰ πέρα ἀπὸ τὸν ποταμὸ χωριοῦδάκια Λίγα μέτρα πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ στὴν βαση ἀκριβῶς τοῦ δρόμου ποῦ ἀνηφορίζει πρὸς τὰ ἱστορικὰ ρωμηοχώρια τῆς Γαλιανᾶς καὶ τὰ περήφανα καὶ ἡρωϊκὰ λεβεντοχώρια τῆς Σάντας, τοῦ ποντιακοῦ αὐτοῦ Σουλτοῦ, βρισκεται ἓνα παλιὸν πετρόχτιστο γεφύρι, τὸ γεφύρι ἀκριβῶς, στὸ ὅποιον ἀποδίδεται ὁ θυθὺλος τοῦ τραγοῦδιου.

Στὸ γεφύρι δηλαδὴ αὐτὸ τὸ ταπεινὸ, μὲ

(1) Σ.τ.Δ. Βλ. καὶ σχετικὴ μελέτη τοῦ κ. (Δ.Κ.Π.) Σταυριώτη, σὲ 30 μας τεῦχος Νοέμβριος 1948, σ. 68.

τὶς γερόντικες ἀψίδες καὶ τὴ σφραγίδα τῆς βυζαντινῆς τοῦ κατασκευῆς, ἀπέδωκεν ἢ παραδοσὶ τὴ θλιβερὴ θυσία τῆς πεντάμορφης Ποντίας, τῆς κόρης, ποῦ χρόνια τώρα τραγοῦδα καὶ κλαίει μαζὺ ἡ ποντιακὴ Μούσα.

Ἐπάνωθῃ του θεώρατα καὶ βαθύσκια δένδρα, ποῦ ποιδὸς ἔξερει ἂν δὲν παραστάθησαν κάποτε μάρτυρες βουβοὶ στὸ ματωμένον δρᾶμα, στὸ δρᾶμα ποῦ παίχθηκε κατὰ τὴν παράδοσι δίπλα τους, κάτω ἀπ’ τὸν ἴσχιό τους, ἀπλῶν πρὸς τὸν οὐρανὸν τοὺς ροζιάρικους κλώνους τους, σὰν σὲ δέηση, σὰν σὲ προσευχὴ, σὰν σὲ ἰκεσία γιὰ τὴν ψυχὴ τῆς ἄμοιρης Ποντίας, τὴν ὅποιαν ὁ «Πρωτομάστορης», ὁ καλὸς τῆς, δὲ δίστασε νὰ προσφέρῃ θυσία στὸ ἀχόρταγο στοιχειὸ τοῦ γεφυριοῦ:

Φύκια καὶ διάφορα ἄλλα χόρτα ὑδροχρᾶθ, φυτρωμένα στὶς κολῶνες καὶ στὴν ἀψίδα τοῦ γεφυριοῦ, ἀφήνουν τοὺς μακροὺς πλοκάμους τους νὰ πέφτουν καὶ ν’ ἀπλώνονται ἐπάνω ἀπὸ τὰ θολὰ νερά τοῦ ποταμοῦ, δίνοντας ἐπεὶ κάποιο δυνατὸ τόνο μυστικοπάθειας στὸ γεφύρι. Καὶ τὰ φύκια αὐτὰ τὰ ἀνεύθυνα, τὰ θεωροῦσε ἡ λαϊκὴ πρόληψις γιὰ τίς πλεξοῦδες τῆς κόρης, τῆς κόρης ποῦ ἔχει σφαιρασθῆι, γιὰ νὰ ἐξευμενήσῃ τὸν στοιχειὸν καὶ νὰ στερωθῇ τὸ γεφύρι.

Χτιζαν λοιπὸν τὸ γεφύρι αὐτὸ, ὅπως μᾶς λέει τὸ τραγοῦδι, δημερίς, κὶ ἀποβραδὺς χαλοῦσε. Καὶ τότε, κάποια φωνὴ, βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, κάποια φωνὴ πιὸ βροντερὴ κὶ ἀπὸ τὸν ποταμίσιο ρόχθο, ἢ φωνὴ τοῦ στοιχειοῦ, ἀκούστηκε.

Ντὸ δί’ς με, Πρωτομάστορη, καὶ στέ-
[νά τὸ γεφύρι σ’;

Ζητοῦσε δηλαδὴ τὸ στοιχειὸ τὸ ἐξελισσῆ-
ριο θῦμα, τὴν θυσία. Τὴν αἰώνια θυσία τοῦ αἵματος.

Κὶ ἀρχίζει τότε ὁ Πρωτομάστορης τοὺς θλιβεροὺς του ὑπολογισμούς.

«Ντὸ δί’ς με» (τί μοῦ δίνεις) τοῦ εἶπε τὸ στοιχειό. Κὶ αὐτὸς τί νὰ τοῦ δώσῃ; Ποιόν; Ποιὸ ἀπὸ τ’ ἀγαπημένα του πρόσωπα νὰ θυσιάσῃ; Τὴν μάννα του; Τὸν κύρη του; Τ’ ἀδέλφια του; Αὐτοὶ ὁμοῦς τοῦ εἶναι ἀναντι-
κατάστατοι...

“Ἀν δίγω σε τὴν μάννα μου, ἄλλο
[μάνναν πα ’κ’ ἔχω,

“Ἀν δίγω σε τὸν κύρη μου, ἄλλο
[κύρη πα ’κ’ ἔχω,

“Ἀν δίγω σε τ’ ἀδέλφια μου, ἄλλο
[ἀδέλφια ’κ’ ἔχω...

Μὰ ὅταν φθάνει στὴ γυναῖκα του, στὴ μάννα τοῦ παιδιοῦ του, στὴν «Κάλη» του, ὅπως τὴν ὀνομάζει, ἀλλάζει ὕφος. Ἦ καρδιὰ τοῦ πατέρου, ἡ συγγενικὴ ἀγάπη, ὁ ἔρωτας, καὶ κάθε ἄλλο εὐγενεῖον συναισθημα, ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὴν ἐπιταγὴ τοῦ καθήκοντος, μπροστὰ στὴς μοίρας τὰ γραμμένα. Ὁ «Πρωτο-
μάστορης» ἀγνοεῖ τὸν ἑραστή, τὸν σύζυγο, τὸν πατέρα... Καὶ ἡ ἀπόφρασι παίρνεται:

Κὶ ἂν δίγω σε τὴν κάλη μου, καλύ-
[τερην εὑρίσκω...

Τὸ θῦμα εὑρεθῇ. Ἦ γυναῖκα του, ἡ «Κάλη» του, πρέπει νὰ θυσιασθῆι. Αὐτὴ μονάχα εἶναι ἐκεῖνη ποῦ μπορεῖ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ εὐλοία, καὶ ἰσότης μὲ ἄλλη πιὸ καλύτερη, ὅπως τὸ λέει τὸ τραγοῦδι.

Ἐκεῖνη ὁμοῦ δὲ βρίσκεται κοντὰ του. Ποιδὸς ἔξερει σὲ ποιὰ γωνιά τῆς Τραπεζοῦντας, σὲ ποιὰ συνοικία τῆς, σὲ ποῖο χωριό τῆς, πὶ στὴ ἱέρεια τῶν Ἐοσιῶδων, ἀθάνατη Ἑλληνίδα, ποῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Πηνελόπης καὶ πιὸ μπροστὰ, διατηρεῖ ἀκόμητο τὸ κανδῆλι τοῦ οἰκογενειακοῦ βωμοῦ, ποιδὸς ἔξερει ποῦ, λέγω, περνάει καρτερικὰ τίς ὥρες τῆς ἀναμονῆς του, τραγουδώντας καὶ νανουρίζοντας ἀμέριμνα τὸ μονάκριβό τῆς, τὸ παιδί τῆς.

Τὸ μήνυμα τοῦ ἐρχομοῦ τῆς, σ’ ἀηδόνια καὶ στὰ χελιδόνια τ’ ἀναθέτει:

Μὲ χελιδόνα μένυσε, μ’ ἀηδόνια ἐ-
[καλομέντοεν,
Τὴν Σάββαν νὰ πάει σὸ λουτρόν,
[τὴν Κερκελὴν σὸ γάμον,
Καὶ τὴν Δευτέραν τὸν πουργιὸν ἀδά
[νὰ εὑρίσκεται...

Ἐκεῖνη δὲ, ἀνίκητη νὰ φαντασθῇ τὴν τραγικὴ τῆς μοῖρα καὶ μὲ τὴν σέψη προσηλωμένη στὸν ἄνδρα τῆς, στὸν καλὸ τῆς, γιὰ τὴν τύχη τοῦ ὁποίου τὴν ἔκανε ν’ ἀνησυχῆσῃ τὸ ξαφνικὸν τοῦ μηνύματος, τ’ ἀθήνει ὅλα, καὶ ξεκινᾷ πρῶτὸ-πρῶτὸ, γιὰ νὰ βρεθῇ ἀπὸ νωρὶς δίπλα στὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ, κοντὰ στὴς Τρίχας τὸ γεφύρι.

Μὰ ὅταν φθάνει ἐκεῖ, νοιώθει στὴν στάσι τοῦ ἀγαπημένου τῆς κάποια ἀνήσυχα σημάδια, ποῦ τῆς προκαλοῦν μαῦρα καὶ πένθημα πρῶτα σθήματα. Ἀπὸ τὰ λίγα καὶ πικραμένα λόγια του, ἀντιλαμβάνεται ἀμέσως τὸν τραγικὸν ρόλο ποῦ τῆς ἔχουν ἐπιφυλάξῃ.

Κόρ’, κεὶ στὸν μαῦρον ποταμὸν ἐρ-
[ροῦξεν τὸ σκεπάρνι μ’,

Κόρ’, ἂν βουτὰς καὶ παίρτσ ἄτο,
[τ’ ἔμον ἢ Κάλη εἶσαι...

Ὁ ἄνδρας τῆς, ὁ καλὸς τῆς, ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ τῆς, θέλοντας νὰ σώσῃ τὴν φῆμη τοῦ Πρωτομάστορη, ἔθυσιασε τὴν ἴδια. Αὐτὸ τὸ ἔχει ἥδη ἀντιληφθῆι. Καὶ ἡ γυναῖκα κλονίζεται, ἡ γυναῖκα λιποψυχεῖ, ἡ γυναῖκα δειλιά. Τὸ οἶσθημα τῆς αὐτοσυντηρησίας κυριαρχεῖ μέσα τῆς καὶ τὴν κάνει νὰ ἐχασθῇ κάθε ἄλλη ὑποχρέωσι, κάθε ἄλλο καθήκον. Ἦ κατὰρα ξεφεύγει βροντερὴ ἀπ’ τὸ στόμα τῆς:

“Ἄμον ντὸ τρομάζ’ν τὰ γόνατα μ’
[νὰ τρομάξ’ τὸ γεφύρι σ’,
Κὶ ἄμὸν ντὸ τρέχ’νε τὰ δάκρυα μ’
[νὰ τρέχνε κ’ οἱ διαβάτες...

Δίπλα τῆς ὁμοῦ ὁ καλὸς τῆς, ποῦ παρακολουθεῖ μὲ συγκίνησι τὴν ἀγωνία τῆς παρακαλεῖ:

Εύχέθ', κόρη μ', εύχέθ', κόρη μ',
[εύχέθ', μη καταρᾶσαι,
ἔεις ἀδέλφᾳ στήν ξενιτᾶν, θά ἔρ-
χουν και δαβαίν'νε.

Ἡ ἐπίκλησι αὐτῆ τοῦ ἀγαπημένου της, πού τόσον ἐπίκαιρα τῆς θυμίασ πῶς ἔχει ἀδελφια στήν ξενιτεῖα και θᾶρθουν νά περάσουν, τὴν συγκινεῖ, τὴν συνεφέρνει, και τὴν κάνει νά θυμηθεῖ κᾶποιο ἄλλο καθῆκον, τὸ καθῆκον τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν ὀλιότηα. Καί γιὰ μιὰ στιγμή ἡ Ἀκριτογέννητη Ποντία ἀλλάζει ὄψη. Πρὶν καλοσβῆση ὁ ἀντίλογος τῆς κατάρᾳ της, ἀκούεται ἔξαφνα τῆς εὐχῆς της ὁ παραπονιάρικος ἀχός:

Ἄμον ντό στέκ'ν τὰ γόνατα μ'
[νὰ στέκει τὸ γεφῦρι σ'
κι ἄμον ντό στέκ'νε τὰ δάκρᾳ μ'
[νὰ στέκ'νε κ' οἱ διαβάτες.

Και ἀφῆνοντας τὸ λυγρὸ κορμί της νά γεῖρη ἐπάνω ἀπὸ τὸ κρηπίδωμα τοῦ γεφυριοῦ, ῥίχνεται ἔξαλλῃ μέσ' στ' ἀφρισμένα τοῦ ποταμοῦ κύματα. Καί λέει τότε τὸ τραγουδῖ:

Σαράντα ὄργυιές ἔβούτησεν και με
[τὴν τραγωδιαν,
κι ἄλλα σεράντα ἔβούτησεν με τὴν
[μοιρολογιαν...

Τὴν τελευταῖα ὄμως στιγμή, κάποια ἀνήσυχη σκέψι τὴ βασανίζει, κ' ἔνα ἄορατο σύν-

ΕΘΙΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΡΑΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

[Μὲ πολλή χαρὰ δημοσιεύουμε τὸ παρακάτω κῆθος τοῦ νέου μας συνεργάτη κ. Ἰσ. Λαυρεντιδῆ, πού ἀφορᾷ μιὰ πτυχὴ τῆς ζωῆς τῶν Ποντίων τοῦ Καυκάσου. Θέλομε νά ἐλπίζομε πῶς τὸ παράδειγμα του θά τὸ μνηθεῖν και ἄλλοι, γιὰ νά μᾶς παρουσιάσουν με τὸν καιρὸ ὀλοκληρωμένη τὴ ζωὴ τοῦ τόπου τους και τοῦ λαοῦ τους, πού εἶναι σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου].

Ὁ ἀείμνηστος Νικόλαος Πολίτης στή μελέτη του, τὴ δημοσιευμένη με τὸν τίτλο «Λαογραφία» σὲ «Δελτίο Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρίας» τόμ. Α', σελ. 3-18, καθορίζοντας τ' ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα ἐξετάζει ἡ λαογραφία, καταλέγει μεταξὺ αὐτῶν και τὸν «στρατιωτικὸν βίον».

Μὲ μιὰ πλευρὰ τῆς ζωῆς αὐτῆς τῶν συμπατριωτῶν μου θ' ἀσχοληθῶ σὲ τοῦτο μου τὸ σημείωμα, με τὴν ἐλπίδα πῶς θά μὸς δοθεῖ εὐκαιρία ν' ἀσχοληθῶ μελλοντικά και με ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῶν Ποντίων τοῦ Καυκάσου.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος—ὁ γιοῦδ-πασῆς—κάθε χρόνο εἰδοποιεῖσ τους κληρω-τοὺς—ἐκεινοὺς π' ἐσύρ'ναν σὰ μέτρικας (=μητρῶα)—και ἦταν ὑποχρεωμένος νά τους συνοδεύει στὸν τόπο τοῦ προορισμοῦ τους, ὅπου ἐξεταζόνταν ἀπὸ τὴν ἀρμόδια ὑγειονομικὴ ἐπιτροπή. Ὅσοι κρίνονταν, ἰκανοί, κατατασσόντανε και ὄσους εἶχαν λόγους ἀπαλλαγῆς, τους

νεφο σκιαίζει τὸ εὐγενικὸ πρόσωπό της. Τ' ἀθάνατο μητρικό φίλτρο ξεπνέει μέσα της, και παραμερίζοντας κάθε ἄλλη ἐγνοια, κάθε ἄλλο βάσανο, τῆς θυμίζει τὸ μαρὸ της, τὸ μονάκριβό της, τὸ παιδί της, πού στή σπουδῆ τοῦ ταξιδιοῦ, τ' ἀφήκε μοναχὸ στήν κόβνια του.

Ἡ μάννα πού τόσον ἀπότομα ἔχουν χωρίσει ἀπ' τὸ σπλάχνο της, ἀπ' τὸ παιδί της, σπαράζει στή θυμίασ του, κι ἀδιάφορη γιὰ τὴν τραγικὴ μοῖρα της, δακρῶζει και κλαίγει γι' αὐτό, μόνο γι' αὐτό.

Κ' ἐνῶ παλευεῖ με τ' ἀφρισμένα κύματα τοῦ ποταμοῦ τὸν ἀνισον ἀγῶνα τῆς θυσίας, τὸ παράπονό της, ὁ πόνος της γιὰ τὸ παιδί, ξεχύνεται μέσα στὰ δύο σιχᾶκια τοῦ μοιρολογοῦ της, και σβῆνει σιγὰ σιγὰ μὸξὺ με τὴ ζωὴ της, τὸ τραγικὸ ἔκεινο προῖνό, γιὰ ν' ἀκουσθῆ ὑπόγυτερα, κι ὥς σήμερα ἀκόμα, ἀπὸ χιλιάδες στόματα συμπατριωτῶν της Ποντίων:

Ἢ κι κλαίγω ἐγὼ τὰ κάλλᾳ μου,
Ἢ κι κλαίγω ντό θά πάγω,
πονῶ και κλαίγω τὸ πουλί μ'
ντ' ἐφήκα κοιμισμένον.

Αὐτὸς εἶναι ὁ θλιβερός ἐπίλογος τοῦ τραγουδιοῦ, τοῦ τραγουδιστοῦ πού στ' ἀκουσμά του δονεῖται και σκιρτᾷ κάθε Ποντιακὴ καρδιά, τοῦ τραγουδιοῦ ποῦ ἀποτελεῖ τὸν γλυκύτερο Ποντιακὸ ὕμνο.

ΜΙΧΑΗΛΣ ΜΕΤΑΛΛΕΙΔΗΣ

ἀνῳδέυε πάλι ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητις πτόσω στὰ σπίτια τους

Στὰ χωριά, ἐκεῖ, τὸ περιβάλλον ἦτανε περιορισμένο· οἱ δεσμοὶ μεταξὺ τῶν συγχωριανῶν στενοί· ὁ τόπος πλοῦσιος· κοινωνικὲς διαβαθμίσεις και διαφορὲς δὲν ὑπῆρχαν· ὁ βίος ἦταν ἀμέριμνος και τὰ ἦθη κ' ἔθιμα τέτοια, πού καθίστανον ὄλους μέταχους τῆς χαρᾳς και τῆς λύπης τοῦ καθενός.

Οἱ νέοι πού καλοῦντανε στὸ στρατό, ἔβγαίναν, συνήθως, γιὰ πρώτη φορὰ ἔξω ἀπὸ τὸν περιορισμένο κύκλο τοῦ χωριοῦ τους. Ἡ στρατιωτικὴ τους θητεῖα διαρκοῦσε 4 και πλέον χρόνια· και γιὰ νά φτάσουνε στὸν τόπο ὅπου ἦταν νά καταταχθοῖν, εἶχανε νά ταξιδέψουνε 15-20 μερόνυχτα με τὸ τραῖνο. Ἀνάλογα με τὶς παράπάνω συνθῆκες ἦσαν και τὰ συναισθήματα και ἡ ψυχολογικὴ ἀτμόσφαιρα πού ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσα στους στρατευομένους, τους συγγενεῖς και φίλους των.

Διοργάνωναν ἀποχαιρετιστήριο γλέντι και με τὴν πολὺ φυσικὴ σκέψη πῶς ὁ χωρισμὸς αὐτὸς μποροῦσε γιὰ μερικοὺς ἰδᾶναι παντοτεινός, ἡ διασκέδαση φούντωνε, ἡ ἐγκαρδιότητα γενικευότανε και ἡ θρυλικὴ λύρα με τὰ ἐπίκαιρα τραγουδία ἐρμήνευαν τὶς ἀνησυχίες και τὸς πόθους τῶν στρατευομένων.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητις ἔκανε ὄνομα-

στικὴ κατάσταση τῶν κληρωτῶν και τὴν ἔδινε σὲ κείνον πού ἦτανε γραμμένος πρώτος στὴν κατάσταση, δυὸ μέρες πρὶν νά ἐπιβιβαστοῦνε στὴν ἀμοξοστοιχία. γιὰ τὸ εἰδοποιήσει και τοὺς συνομήλικους του—τὰ συνέλ'κα τ'. Ὁ πρώτος αὐτὸς, με τὴν κατάσταση στὸ χέρι, εἰδοποιεῖσ ἄλλους δυὸ τρῆσι, παίρνανε κ' ἔνα λυρᾶρη—τὸν λυριτζῆν—και γυρίζαν ἔπειτα στὰ σπίτια τῶν ἄλλων συκληρωτῶν τους και τους ἔπαιρναν μαζί. Ἀπὸ κάθε σπίτι πού περνοῦσαν, παίρνανε και ἀπὸ μιὰ κόττα· μάζωναν ἔτσι 50-60 πουλερικά, συγκεντρώνονταν ἔπειτα στὸ πτό εὐρύχωρο σπίτι και ἄρχιζαν ὄλοι, μαζί με τοὺς φίλους και γνωστούς, τὸ γλέντι και τὸ φαγοπότι.

Στὸ διάστημα αὐτὸ τῶν δύο ἡμερῶν ἀποχαιρετοῦσαν ὄλους και ἂν ἦτανε ψυχραμένοι με κανένα, φρόντιζαν ν' ἀγαπήσουν. Ἡ τελευταῖα αὐτῆ περίπτωση σπάνια παρουσιαζότανε, γιὰτὶ δυὸ φορὲς τὸ χρόνο, τὸ Χριστούγεννα και τὸ Πάσχα, με τὴ μεσολάβηση τῶν προεστῶν—μειζτέρ—, συμβιβάζόντανε και λύνανε κάθε εἶδους διαφορὲς, ἔχθρες και πάθη, πού πολὺ σπάνια ἄλλωστε ἀναπτυσσότανε μετοξὺ τους. Τελευταῖα ἀποχαιρετοῦσαν τὸν παπᾶ, τοῦ φιλοῦσαν τὸ χέρι κ' ἔκεινος τους ἔδινε τὴν εὐχή του.

Ἀπὸ τοὺς στρατευομένους τυχεροὶ θεωροῦνταν ὄσοι ἀποσπόντανε στὰ μεταγωγικά και τὴν Ἐπιμετρία—ἀπόζα— με δικὰ τους κάρρα και ζῶα.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησή τους συνῳδεῦαν τους κληρωτοὺς ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητις και οἱ στενοὶ τους συγγενεῖς σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Μὲ συγκίνηση και δάκρῳα συνήθως οἱ γονεῖς ἀποχαιρετοῦσαν τὰ παιδιά τους με τὶς εὐχὲς:

Σὸ καλόν, ρίζα μ', σὸ καλόν Τ' ἔμ-
πρα σ' μέλ' και γάλαν νὰ κόψουν. Τὸ
ποδάρι σ' σὸ λιθάρ' νὰ μὴ κροῦει.

Ἀπ' ὄσα ξέρω, τόσω τὰ παραπάνω ἔθιμα τοῦ ἑθνοστικῶ ἀποχαιρετισμοῦ τῶν κληρωτῶν, ὄσο και τὰ σχετικὰ τραγουδία, ἦσαν κοι-νὰ και στὰ 72 ἑλληνικά χωριά τῆς περιοχῆς

τοῦ Κάρς, πού ἐποικίστηκαν στὰ 1876 με 1887 ἀπὸ Ποντίους τῶν περιφερειῶν Ἀργυροπόλης, Χαιριάνων, Κρώμνης κ.λ.π.

Τὰ λίγα δίστιχα πού θυμῆθηκα και σημειώνω παρακάτω, με ἄλλα σχετικὰ, τραγουδιόνταν ὄταν γυρίζανε στὰ σπίτια γιὰ νά μαζευτοῖν οἱ στρατευοίμοι, καθὼς και κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ γλεντιοῦ:

1) Ὁ Θεὸς τὸ μίρ' ἔκρυψεν ἀφκακέσ'
[σὰ λιθάρᾳ '],
Ἀραεῦ'νε και Ἢ' εὐρίκ'ν ἄτο τὰ νέικα
[παληκάρᾳ.

2) Μάνα, παρακάλ' τὸν Θεὸν σαλ-
[τάτος νὰ μὴ πάγω,
Ξάπκαν νὰ μὴ ὀκεπάγουμαι. Ἐαλίμ'
[νὰ μὴ ἐφτάγω.

3) Ἀχπάσκουμαι σὸ σαλτατλίχ', πάγω
[σὴν ἀρεσεια, (ἡ ἐβγάτε σὰ ῥδανία)
Μανάδες κλαίνε σ' ὄσπιτᾳ, νυφάδες
[σὰ μαντρία.

4) Ἡ μαῤίνα ἐδύριεν κ' ἐσέβεν σὸ
[Τουνέλι,
Τὴ σαλτάτου τὸ σάβανον πῶς ἐν' και
[τὸ δινέλι!

Λεξιλόγιο: μίρ'=λ. ρούσικη, εἰρήνη
ἀραεῦ'νε=λ. τ. aramak=γυνεύω, ζη-
τῶ σαλτάτος=λ. ρ στρατιώτης· δάπ-
κα=λ. τ. sarka πηλίκο Ἐαλίμ'=λ. ἁ.
talim ἀσκήσεις· ἀχπάσκουμαι=ξεκινῶ
σαλτατλίχ'=λ. ρωσοτούρκικη, στρατιω-
τικὴ ὀηρησία· ἀρεσεια = ἀποχαιρετι-
σμὸς (ἀρ' ἔεις εἶαν=ἔχε γειά')· ῥδανία
και ὄρδανια = δώματα· μαῤίνα = τὸ
τραῖνο· δινέλι=λ. ρ. χλαῖνη, μανδύας
στρατιωτικὸς.

ΙΣΡΑΚ Ν. ΛΑΥΡΕΝΤΙΔΗΣ
Ἀπὸ τὸ χωριὸ ΟΡΤΑΚΙΟ·Ι' τοῦ ΚΑΡΣ

(2) Σ. τ. Δ. Μελωδία τοῦ τραγουδιοῦ βλ. στή σ. 177.

ΝΙΩΤΙΚΑ ΝΑΥΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

4.

- Μάνα μ', σάν ἔρθει τ' ἄἷ Γιωργιοῦ, πρώτη χρονιά τοῦ κόσμου,
μάννα μ', κι ἂν πᾶς στήν ἐκκλησιά, στὸ μέγα μοναστήρι,
θά ἰδεῖς τὸν τόπο μ' εὐκαιρο και τὸ στασιδί μ' ἄδειο,
θά ἰδεῖς τὶς νιές, θά ἰδεῖς τοὺς νιούς, θά ἰδεῖς τὰ παληκάρια.
- 5 Μάνα, κατέβα στὸ γιαλό, τοὺς ναῦτους νὰ ρωτήσεις:
«Πουδὲν τὸ γιοῦ μου κ' εἶδετε, τὸ γιοῦ μου τὸ Γιαννάκη»;
«Ἐχτὲς προχτὲς τὸν εἶδαμε στὸν ἄμμο ξαπλωμένο.
Μαῤύρα πουλιὰ τὸν τρώγανε κι ἄσπρα τὸν τροῦλλίζαν
κ' ἔβαν πολλὴν, καλὸν πουλί, δὲν ἤθελε νὰ φάει.
- 10 «Ἐλα κ' ἐσύ, καλὸν πουλί, φάε ἀντρελωμένου κρέας,

νά φέρεις νύχιν και φτερόν και πιθαμήν τις πλάτες.
Νά γράψω στις φτερούγες σου δυο λόγια, τρία μαντάτα
τό 'να νά πάει στη μάνα μου, τ' άλλο στην αδελφή μου,
τό τρίτο το φαρμακερό νά πάει στην καλή μου.

- 15 "Όταν διαβάζ' ή μάνα μου, νά κλαίει ή αδελφή μου
δταν διαβάζ' ή αδελφή, νά κλαίει ή καλή μου
κι δταν διαβάζει ή καλή, νά κλαίει δλον ο κόσμος.»

5.

'Όγώ κουρσάρος ήμουνα κι αφέντης μου κουρσάρος
και ο μικρός μας αδελφός ήταν πρωτοκουρσάρος.
Μιά Μπαρμπαριά κουρσεύαμε κι ο κόσμος μας τρομάζει
κι αυτά τὰ Δώδεκα Νησιά χαράτσι μας πλερώνουν.

- 5 Πέντε φεργάδες είμαστε, τὰ πέντε αρματωμένα
κι απ' τόν πουνέντη φύγαμε και στο λεβάντην πάμε.
Μας έπιασεν όργη θεοῦ και παλαλός άέρας,
μας πιάκε νότιος και βοριάς, μαϊύτριος, τραμουντάνα.
'Εμπρός φουρτούνα πλάκωσε και σταυρωτό χαλάζι,
10 μά του σορόκου θάλασσες βαρεία μας τραμπουκάρουν.
Λιμιόναν έζητούσαμε, νά παμ' νά κατηβοῦμε
λιμιόνα δέν εύρήκαμε, νά παμ' νά κατηβοῦμε.
Κάτω στη Ρόδο πήγαμε, κάτω στον 'Αϊ Γιώργη
βάζομε βάρτια στο βουνό και βάρτια στο καράβι
15 και βάρτια στην άκρογιαλιά και βάρτια στο τιμόνι.
Τό πάνω ή βάρτια φώναξε, τό κάτω ή βάρτια λέει:
«Μουκτάρ παδās μας πλάκωσε με δλην τη φεργάδα!».
«Ποιός είναι του Τσαννέτ' ο γιόν, τ' αξίον τό παληκάρι,
πού με καράβια μ' έκαψε, φεργάδες μου βολιάξε
20 και τώρα που τόν έπιακα γλυτωμονή δέν έχει.»
Κανεις, κανεις δε λάλησε, κανεις δέν απεκρίθη
λάλησε του Τσαννέτ' ο γιόν, τ' αξίον τό παληκάρι:
«'Όγώ είμαι του Τσαννέτ' ο γιόν, τ' αξίον τό παληκάρι.
'Όγώ καράβια σου 'καψα, φεργάδες σου βολιάξα
25 και τώρα που με έπιακες και τι μπορείς νά κάνεις;
'Όρτσα, λεβέντες μου καλοί, ρωμαίικα παληκάρια,
φώρα, παιδιά μου, τὰ πανιά, φώρα τόν παπαφίγκο!
Σήμερο γεννηθήκαμε, σήμερο νά χαθοῦμε,
για τοῦ Χριστοῦ μας τ' όνομα και για τη λευτεριά μας!
30 "Έλ', άϊ Γιωργή μ', απ' τὰ ψελά κι άϊ Σοφιά απ' την Πόλη
κ' ή Σουμελά ή Παναγιά νά ε βοήθειά μας!»

I. T. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΑΥΡΙ

1.

Κόραδον έβοτάνιζεν άφκά σην αυλοκόλα
κ' έκόπαν τ' έμπροκότσακα τ'ς κ' έφάνθαν τ' έμπροκάρδα τ'ς.
"Ερθεν ο Γιάννης νά δαβαίν', λιγοθυμά και ρούζει!
"Ερθεν ή μάνα τ' κ' έρωτά — Γιάννε μ', και ντό πονεί σε;
5 — Μάνα μ', πονεί ή κεφαλά μ', ταραίζει τό καρδόπο μ',
τρομάζ'νε και τὰ γόνατα μ', θαρρείς θε ν' άποθάνω.

- Υίε μ', άς έν' τριφάρμακον και μη κόρης έγάπη.
"Ερθεν ο κύρ'ς άτ' κ' έρωτά: — Γιάννε μ', και ντό πονεί σε;
— Κύρη μ', πονεί ή κεφαλά μ', ταραίζει τό καρδόπο μ',
10 τρομάζ'νε και τὰ γόνατα μ', θαρρείς θε ν' άποθάνω.
— Υίε μ', άς έν' τριφάρμακον και μη κόρης έγάπη.

2.

- "Ηλίε μ', κοσμογύριστε και κοσμογυρισμένη μ',
δλον τόν κόσμον γύρισες κι δλον τόν κόσμον είδες,
ηδρες καρδιαν άτερτλήν κι όμμάτα χωρίς δάκρα;
— "Όλον τόν κόσμον γύρισα κι δλον τόν κόσμον είδα,
5 'κ' ηδρα καρδιαν άτερτλήν κι όμμάτα χωρίς δάκρα.
"Όθεν μανάδες κάθουσαν, κλαιμμένοι και θλιμμένοι
δθεν κυροῦδες κάθουσαν, τ' όμμάτα δακρυσμένα
κι δθεν παιδιά [ή όρφανά] κάθουσαν, τὰ γούλας κρεμασμένα
κι δθεν ξένος σην ξενιτάν, καρδιάς 'ματωμένα!

ΔΙΣΤΙΧΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογή κ. (Δ. Κ. Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

- 101 'Ακεϊ σο πέραν τό ραχίν ψηλά 'πάν' σην πιδέβαν
έχάθανε τὰ πρόατα μ' 'κι ξέρω που έδέβαν.
2 'Ακεϊ σο πέραν τό ραχίν ψηλά 'πάν' σην ταπάνι
τη δκύλλ' ο υιέν ο γουρουχιτζής έπέρεν τό δρεπάνι μ'.
3 'Ακόμαν καλά 'κ' είδε με ή θεατέρα σ', θεία,
κ' έγώμωσεν άδα κι άκεϊ, πώς έχω άρρωστίαν.
4 'Ακόμαν 'κ' έγαζάνεψα νά φτάω 'ναν σιλάνι
μοθοπωρί' π' άν 'κ' έπορω, θά χάνω τη σειρά μ'·ι
105 'Ακούω τό λαλόπο σου, στέκω και άφουκροῦμαι,
'νεγκάσκουμαι, κάθουμαι κά, 'κι θέλ' άλλο νά σ'κοῦμαι,
6 'Ακρίτας παίρ' τόν μαῦρον άτ' θά πάη σή στρατείαν
πέντε κρατοῦν τόν μαῦρον άτ' κ' ή κάλ' άτ' τό σπαθίν άτ'.
7 'Ακρίτας σείτα έλαμνεν σην [Μακρυχωραφέαν],
άφήν' και πάει σόν πόλεμον σην [Μεσοποταμέαν].
8 'Ακρίτας σείτα πορπατεϊ, ο Χάρον π' άκλοθῶ τον
έστάθεν κ' ένεστέναξεν, φοῦται γιαμ νικῶ τον.
9 'Ακράνοιξον τό παραθύρ' τσ', νά 'λέπω σε δλίγον
και για τ' έσέναν, δκύλλ' κουτάβ', θά δίγ' δλεν τό βίο μ'.
110 "Ακ'σον έγώ ντό λέγω σε, ίσαξον την καρδιά σ',
νά συντερής τόν έαυτό σ', πάντα νά έης την εία σ',
1 'Αλλάζ και δί' και παίρ' ή χρά σ', δνταν θά καλατζεύς με,
τ' όμμάτα σ' γίν'νταν μαγικά, μετ' εκείνα μαεύς με.
2 'Αλέθω και σακκιάζω σε, έλα φορτοῦ και δέβα,
άλλ' είν' που έχ'νε σε και στέκ'ν, έμέναν άπιδέβα.
3 "Αλλεν κόρην έγάπεσα, εκείνε π' αγαπῶ με
θά παρ' άτεν [Καλομηνά] και σόν [παρχάρ'] θά πάμε.
4 "Αλλεν κόρην έγάπεσα, 'κι ξέρ' άν θέλ' κ' ή μάνα τ'ς,
άν 'κι θέλ' πα θά παίρ' άτεν, για θά βρικ' την πελάν άτ'ς.
115 "Αλλο 'κι καλατζεύω σε, άλλο μη καλατζεύς με,
έγ' άλλο 'κι κομπιουμαι, μη θέλτς νά γαντουρεύς με.
6 "Αλλο 'κι καλατζεύω σε, έγροίκ'σα τό νίξι σ'

- σά καν'νάν πρόφασην μ' εὐρήκ'ς, ἐχώρ' σὸ καπαῖτι σ'.
- 7 "Ἄλλο 'κί καλατζεύω σε, τὴν καλατζή σ' 'κί θέλω,
ἰδέα σ' πα φαρμακερόν, εὐτάει με κ' ὑποφέρω.
- 8 "Ἄλλο 'κί λέγω γιὰ τ' ἐσέν' ἄλλο στόμαν 'κί ἀνοίγω
κι ἂν ἀμαρτάνω, σὸν Θεὸν ἐγὼ τσοᾶπ' θὰ διγω.
- 9 "Ἄλλο 'κί πάω σὸν περπέρ' ἄδκεμα ξυραφίζ' με,
κοριτζᾶ 'κί φιλοῦνε με, λέν: τὰ γένα σ' τσομπίζ'νε.
- 120 "Ἄλλο 'κί πάω σὸν ποπᾶν, ἄλλο 'κί κοινωνίζω,
ἐποῖκε μ' ἀθεόφοβον, καίουμαι καὶ βρουλιζώ.
- 1 "Ἄλλο 'κί πάω σὸ Σταυρίν, φοοῦμαι ἄσ' σ' ἀγάδας,
πιάν'νε φυλακὸν'νε με, ἀπέσ' σὰ μαγαράδας.
- 2 "Ἄλλο ποπᾶς 'κί γίνουμαι εὐχία 'κί δεβάζω,
ὁ νοῦς-ι μ' σὰ κοριτζᾶ ἔν', τὴν ψή μ' πα ντό κολάζω;
- 3 "Ἄλλο ποῦ θὰ εὐρήκω σε, νὰ δείκνω σε τὸ χάλι μ';
νὰ 'λέπ'ς γιὰ τ' ἐσέν ντ' ἔσυρα κ' ἔσπρυνεν τὸ κιφάλι μ'.
- 4 "Ἄλλο ποῦ θ' ἀνταμώνω σε νὰ λές με τὰ χαπάρα;
ἂν θέλτς ἔλα σ' ἐμέτερα, διγω σε τ' ἀνοιγάρᾳ.
- 125 "Ἄλλο σ' ὀσπίτι σ' κ' ἔρχουμαι, κορ'τζόπον μὴ θυμώντ'ι,
ντὸ λές μ'. εἴν' δλα ψέματα, ἐσὺ ἐσὲν κομπώντς-ι.
- 6 "Ἄλλοῦ πᾶς καὶ κατηγορεῖς κι ἄλλοῦ πᾶς καὶ κουρφίεις με,
ἢ δικλοπία κ' ἔν' καλόν, τέρεν μὴ τυραννίης με.
- 7 "Ἄμον ἐμέναν παλληκάρ' κάθεσαι καταράσαι,
ἄσ' σ' ἀνθρώπ'ς ἂν κ' ἐντρέπεται, Θεὸν πα 'κί φοῦσαι;
- 8 "Ἄμε μάννα σὸ χωρίον, —πούλτσον τῆ κυροῦ μ' τὸ βιον
καὶ φέρο με τὰ παράδας, —θ' ἀγοράζω ματαράδας,
ζινιχόπα, βιβιλίτζᾶ, —γιὰ τῆ χώρας τὰ κοριτζᾶ.
- 9 "Ἄμον ἐσέν, γιαβρόπο μου, σὸν κόσμον ἄλλο κ' ἔν'-ι
ἔλα, ἀγκάλᾳ μ' ἀνοιχτόν, ἐσέναν ἀναμένει.
- 130 "Ἄμον ἐσέν μικρίτδικον καὶ ἔμορφον κορ'τζόπον,
πῶς στείλ' τὸ ἢ μάνα σ' μοναχὸν σ' ἀίκον ἄγρεν τόπον;
- 1 "Ἄμον ἐσέν παντέμορφος σὸν ἦλεν 'κί κοιμάται,
καίει σε ὁ ἦλεν καὶ μαυρύντς, ἢ ἔμορφάδα σ' χάται.
- 2 "Ἄμον τὸ χτήνον κείσαι κά, θέλτς πάντα νὰ κοιμάσαι
κι ἄμον τὸ μικροπέντικον, τὴν κάταν πα φοῦσαι.

ἈΝΕΚΔΟΤΑ

ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

Συλλογὴ κ. Γ. ΖΕΡΖΕΛΙΔΗ

"Ὦνταν πλεθύν'ν τὰ φαῖα.

"Ὁ Μουναφούκ'ς ὁ Γιώρ'ς ἄσ' σὸ
Στάμαν, ἄσ' σοὶ καλοὺς τσοὶ χανε-
κιάρ'ς ἔτον σ' ἐμπροσὰ τὰ χρόνια.
"Ἄναυα τᾶλλα τὰ χωράφα καὶ τ' ἐ-
ραζέδες ἄτ', εἶχεν σὸ μαντζροκόλ'ν
ἄτ', σὴν ποταμέαν ἀφκά, κοτᾶ θέ-
μαν χωράφ'. Κάθαν χρόνον ἀπὸ μο-
θοπώρας ἐμόναζεν ἐκεῖ μὲ τ' ἐβδο-
μάδας τὸ πρόαν, ἐνάεζεν κ' ἐποῖνε
τὰ χῶματα τ' ἄμον βουτούρ'τα, τ' εὐ-

λοημένα, ἄνθρωπος ἐφύτρωνεν ἀπέσ'.
Μὲ τὸν καιρόν ἄτουμ καὶ τὰ δουλέ-
ματα τουμ —ζαῖτι τρανὸν ταῖφάν πα
εἶχεν: τὰ παιδία τ' ἄμον κρίαροι, οἱ
νυφάδες ἄτ', δλ' δουλευτάντ' —, ἐ-
στοίβαζεν τὰ κοκκία τὸ δεμάτ' σὸ δε-
μάτ' ἄπάν' καὶ τὰ τσουπάδα —τε-
βλέτα λαζούδα ἄμον ὀξέας, ἐγ-
βαίν νες ἄπάν' καὶ κ' ἐλυσκουσαν,
τῶατάλα καὶ τριτᾶταλα πισταύρα
τὰ ρόκας ἄτουμ. Γ' ὀσπίτ'ν ἄτ' πᾶ-
μέγαν καὶ πλατὺν ἔξ' ἀπέσ' σταχι-
γμένον, καὶ σαρπία τ' καὶ τὰ ξεραντέ-
ρα τ' ἄμον ραχία, τὰ πρόατα, τὰ

χτήνα τ', ὁ θεὸς τ' εὐλοῦτας δλα 'δω-
κεν ἄτον.

"Ἀχαρος ἢ Τδιανίνα ἢ Δεσποινὴ
πα. ἄσ' σὴ Ζάβερα, πέραν μερέαν σ'
ἕναν κομματόπον ἄτουμ καφουλο-
τόπ' ἐκάνευεν: ὀξυπόλτος ἀπεῦκ'ς
σ' ἀχάντα καὶ σὰ λιθάρα νὰ φτάη
χόρτασμαν τεὰ νὰ χεϊμάζ' τὰ ζᾶ τ'ς.
Χωράφα κ' εἶχαν καὶ τὸ εἶχαν πα
ἀνευλόετα. "Ἄντρας ἄτ'ς πα ὁ Τδι-
άντς, ὁ Θεὸς ἐτρύπεον κ' ἐφέκεν ἄ-
τον, εἶνας ἄπραος κι ἀπράετος ἀνευ-
λόσοαρος, ἐεῖνε ἢ μαύ'σασ θ' ἐνού-
νιζεν τῆ ζήσ'ν ἄτουμ, ἐεῖνε θ' ἐπρο-
φτάνεν σ' δλα, ὀλοχρονία μὲ τ' ἄχ
καὶ μὲ τὸ βᾶχ, μὲ τὸ πιπιλομάλεζον,
μὲ τὰ κινθέατα καὶ τὰ μανατόπα ἐπά-
τ'ναν κα τὴν ψῆν ἄτουμ.

"Ἐναν ἡμέραν σοῦ μεσημέρ' ἄπάν'
σοῦτ' ἐκάνευεν ἐπῆεν ὁ νοῦς ἄτ'ς
ἄσ' σὸ λιμόν, ὄνεμαν τοῦ κ' ἐλιγο-
θύμωσαν "Ἐδεσαν τὸ βουντάχ'ν ἄτ'ς
σὸ καφούλ κιάν', ἐφέκεν τὸ τρανύ-
τερον τὸ παιδόπον ἄτ'ς ν' ὠράζ' ἄτο
νὰ μὴ ἐμπαίν' τ' ὀφείδ' σὸ στόμαν
ἔθε, κι ἀτέ ἐπαῖρεν τὸ καανόπον
ἄτ'ς, ἐπέρνιζεν τὸ ποτάμ' κ' ἐπῆεν
σοῦ Μουναφούκ' τεὰ ν' ἀκονᾶ τὸ
καάν'ν ἄτ'ς καὶ πέκ'ιαμ φωτίζ' ἄτ'ς
ὁ Θεὸς κι ἀπλὸν'ν ἄτεν ἕναν βού-
καν ψωμίν. "Ὁ Μουταφούκ'ς πα ἐξέ-
βεν ἄσ' σ' ὀσπίτ'ν ἄτ', ἐξέγκεν ἄσ'
σὸ ζωνάρ'ν ἄτ' τ' ἀνοιγάρᾳ, ἐπῆεν
ἔνοιζεν τὸ σαρπίν ἄτ' κ' ἐπαῖρεν ἕ-
ναν τρανὸν χουλαρέαν βούτορον νὰ
βάλ' σὸ φαῖν, μεσημέρ'ς ἐέντον, θὰ
τρώγ'νε. "Ἡ Τδιανίνα ἀκόμαν ἐτριχι-
νιζεν τὸ καάν'ν ἄτ'ς σὴν ἀκλωστράν
ἄπάν', δαβαίν'ν ἀπ' ἔμπρα τ'ς κέσ'
ὁ Μουναφούκ'ς καὶ λέει: «Νέπουτση
Δεσποινὴ, κι ἀρ' ἄουτα τὰ φαῖα πα
ὄνταν πλεθύν'ν, ποῖον νὰ τρώη ἄν-
θρωπον πᾶ 'κί ἐξέρ'», κ' ἐσέβεν ἀπέσ'.

"Ἀρ' ἐτριχίντσεν-ἐτριχίντσεν ἢ Δε-
σποινὴ τὸ καάν', ἐκλωσεν ἄσ' σὸ στό-
μαν, ἐκλωσεν ἄσ' σὸ γουζίν, ἄλλο
κανεῖς νὲ ἔξ' νὲ ἀπέσ', ἐσ'κῶθεν ἐ-
πέρνιζεν ἔαν τὸ ποτάμ' κ' ἐδέβεν κ'
ἐπῆεν. Κανεῖς τὸ τέρετ'ν ἄτ'ς κ' ἐγροῖ-
ξεν ἄναυα τὸ ποτάμ'. "Ἐδέβεν ὁ χε-
ιμωγκόν'τς κ' ἔρθεν ἀνοιξή. "Ἐφύσε-
σεν ἕναν κούπλε, τοῦ ραχί' τὰ χόνα

"λύαν, τὸ ποτάμ' ἐπλέθυεν κ' ἐθο-
λομάχεσεν, κυλιζ' τὰ λιθάρα κι ἀρ-
ράζ' καὶ πάει. "Ἐναν πιρνὸν ἢ Δε-
σποινὴ ἐπαῖραν τ' ὀμμάτ' τ'ς πέραν
κέσ' κ' ἐδαξεν τὰ χεῖλα τ'ς: Νὲ Μου-
ναφούκ'ς νὲ ὀσπίτ'α νὲ σαρπία νὲ χω-
ράφα, δλα ἐσπόγ'ξεν τὸ ποτάμ' κ' ἐ-
κατήβασεν σὴ θάλασσαν.

Λεξιλόγιο: πλεθύν'ν=πληθαίνουν
φαῖα=φαγητά, τρώφιμα· Μουναφούκ'ς
=λ. ἄ. münafik, διπροσώπου, συκοφάν-
της, ὑποκριτής· ἐπώνυμο ἀπὸ προσωνυ-
μία· τσοὶ χανεκιάρ'ς=λ. π. hanekâr,
τοὺς νοικοκύρηδες, τοὺς κτηματίες· Στά-
μαν=χωριὸ τῆς ἄνω Ματσούκας· ἄναυα
=ἐκτός (ἄνευ)· τ' ἐραζέδες=λ. ἄ. atz,
πληθ. erazi, τίς ἐκτάσεις, τίς περιοχές·
σὸ μαντζροκόλ'=σὴν κάτω μεριά τοῦ
ἀυλόσπιτου· ποταμέα=ποταμιά· κοτᾶ
=λ. τ. koca, μεγάλο· θέμαν=τριῆμα
(βυζαντ. θέματα=τιμήματα τοῦ Κράτους)
ἀπὸ μοθοπώρας=κατὰ τὸ φθινόπωρο·
ἐμόναζεν=ἔβαλε νὰ στανιάζουμ τὴ νύ-
χια· τὸ πρόαν=τὰ προβατοκόπαδα· ἐνέ-
αζεν=ἐλλείπει (νειάζω)· ἄμον βου-
τούρ'τα=(φράση) σὸν βουτύρατα, γόνι-
μα· μὲ τὸν καιρόν ἄτουμ=σὴν κατάλ-
ληλὴ ἐποχὴ τοὺς ταῖφάν=λ. ἄ. tayfa,
οἰκογένεια· τσουπάδα=καλαμπόκια· τε-
βλέτα λαζούδα=λ. ἄ. devlet, κυβερ-
νητικὰ καλαμπόκια (παρὰλλ. καλαμπο-
κιού—δόντια ἀλόγου)· ἄμον ὀξέας=σὸν
δξυές· κ' ἐλυσκουσαν=δὲν λύγιζαν
τῶατάλα τριτᾶταλα=λ. τ. çatal, δι-
κλαδωτά, τρικλαδωτά· πισταύρα = δια-
σταυρωμένα· σταχιγμένον=κατάμεστο
σαρπία=σιταποθήκες· ξεραντέρα=ξη-
ραντήρια καλαμποκιού· ραχία=βουνά·
χτήνα=ἀγελάδες· ἄχαρος =κακομοί-
ρα· Τδιανίνα=ἀπὸ προσωνυμία τοῦ συ-
ζύγου Τδιάντς· Ζάβερα=χωριὸ τῆς ἄ-
νω Ματσούκας (ἀρχαῖο θέρετρο τῶν Βυ-
ζαντινῶν αὐτοκρατορῶν μὲ Βυζαντινὰ ὀ-
χυρὰ «τὸν Κάστορον»)· καφουλοτόπ'=
θαμνότοπος· ἐκάνευεν=θέρριζε (μὲ εἶδ.
δρεπάνι τὸ κα(γ)άν)· χόρτασμαν=ἀπο-
θηκισμένο χορτάρι γιὰ τὸ χεϊμῶνα τεὰ
=λ. τ. diye, τάχα· ἀνευλόετα=ἀπό-
σοδα, χωρὶς ἀπόδοσιν· ἐτρύπεον κ' ἐ-
φέκεν ἄτον=τὸν τρύπησε καὶ τὸν ἀφη-
σε (φράση)=θεόκοντος· ἄπραος=ἀδρα-
γῆς, ἀνίκανος· ἀπράετος=στάσιμος, ἄ-

νεξέλικτος· ἡ μαύ'σασα = (ἡ μαύρισσα) ἡ καυροῦ θ' ἐνούνιζεν = θὰ σκεπτότανε, θὰ φρόντιζε· τσὴ ζήσ'ν ἀτουν = τὴ ζήση τους· πιπιλομάλεζον = χυλὸ ἀπὸ κολοκν θόσπορο καὶ καλαμποκάλευρο· κινθέατα = τσουκνίδες· μανατόπα = (ὑποκοριστ.) κολοκύθι νερόβραστο· ἐπάτ ναν κὰ τὴν ψὴν ἀτουν = (φράση) σφίγγανε κάτω τὴν ψυχὴ τους = κρατιόντανε στὴ ζωὴ· ἐπῆεν ὁ νοῦς ἀτ'ς = (φράση) ζαλίστηκε· ὄνεμαν τοῦ 'κ' ἐλιγοθύμεσεν = (φράση) κόντεψε νὰ λιποθυμήσῃ· ἀσ' σὸ λιμὸν = ἀπ' τὴν πείνα· βουντάχ' = λ. τ. kundak, βρέφος φασκιωμένο· κ'αφούλ' = θάμνος· ν' ὠράζ' = νὰ φυλάγῃ· ἔθε = του· ἐπέρνιζεν = διάβηκε, πέρασε· τεὰ ν' ἀκονᾶ = τάχα (λ. τ.) diye, γιὰ ν' ἀκονήσῃ· πέκ'ιαμ = λ. ἄ π. belki, ἴσως καί· ἀπλών'ν ἀτεν = (φράση) τῆς ἀπλώνουν (τὸ χέρι) = τῆς δίνουν· βούκαν = μπουκιά· ἐξέγκεν = ἔβγαλε· ἀνοιγάρα = κλειδιά· ἐτριχίνιζεν = ἔτριβε γι' ἀκόνισμα· ἀκλωστράν = ἀκόνη· ἀπ' ἔμπρατ'ς κέσ' = ἀπὸ μπροστά της· Νέπουτση = καλὸ σὺ (κλητικὴ ἐπιφώνηση σὲ κορίτσι ἢ γυναίκα) ἀπὸ συνομήλικους· ἐσέβεν ἀπέσ' = μπῆκε μέσα· ἀσ' σὸ στόμαν = ἀπ' τὴ λεπίδα· ἀσ' σὸ γουζίν = ἀπ' τὸ παχὺ μέρος, ἀπ' τὴ ράχη· νὲ ἔξ'· νὲ ἀπέσ' = οὔτε ἔξω οὔτε μέσα (νὲ-νὲ = λ. τ. οὔτε οὔτε)· ἐπέρνιζεν ξάν = ξαναδιάβηκε· κούπλε = νοτιάς· ἐθολομάχσεν = καταθόλωσε, ἀγρίεψε· ἀρράζ' καὶ πάει = πηδάει καὶ πάει, ὀρμάει καὶ πάει· ἐπαίραν τ' ὀμμάτα τ'ς = ἔπεσε ἡ ματιὰ της· ἔδαξεν = δάγκωσε· ἐσπόγ'ζεν = σάρωσε, σκούπισε.

ΣΑΝΤΑΣ

Συλλογὴ κ. Μ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐκοψεν τὸ στουλάρ'.

Εἷνας Ματσουκάτσα νύφε—ὁ Θεὸν ἐξοῦκ νὰ μὴ ἐφτάει ἀτεν—ἔτον πολυλά ξυπνος, ἀμα τὰ πεθερ'κά τ'ς ἔσαν κι ἄλλο ξυπνοι. Ἐναν ἡμέραν ἄντρας ἀτ'ς ἐπῆεν νὰ ὠράζ' τὰ χτήνα, κι ὁ πεθερός ἀτ'ς ἐψαλάφεσεν ἀτεν ἕναν ἐντῆρεν. Ἡ νύφε ἔπλωσεν ἀτο κεῖ κ' ἐκάτσεν σ' ἕναν στουλάρ' κεκά κ' ἐγκαλάσεν τὸ στουλάρ'. Ὁ πεθερὸν ἐγόμεωσεν τὴν ἐντῆρεν

φαγὶν κ' ἐδῶκεν ἀτο τὴν νύφην νὰ πάει σ'κὼν' ἄτο Ἡ νύφε, ὅπως ἔτον ἀγκαλασμέντσα τὸ στουλάρ', ἐθέλεσεν νὰ παίρ' τὴν ἐντῆρεν, καὶ ἐπέρεν ἀτο μὲ τὰ δύο τὰ χέρρα τ'ς. Ἄτώρα, θὰ παίρ' ἄτο καὶ πάει θεκ' ἄτο σὸ μέρος ἀθε, ἀσ' σὸ στουλάρ' 'κ' ἐπορεῖ, τὸ στουλάρ' ἐσέβεν ἀνάμεσα. Ἐκούξαν τὴν πεθεράν ἀτ'ς ἀσ' σὸ μαντρίν, ἔρθεν ἐξέβεν ἀπάν', εἶδεν ἀτεν πῶς κρατεῖ τὴν ἐντῆρεν, ἐτῆοῦξεν ἀτεν, ἀμα ντὸ μινκῖν παίρ'· Ὁ πεθερὸν ἐχπαράεν κ' ἐκατήβασεν ταμλάν· ἔλεεν: «Ντ' ἔθειλα κ' ἐδίνα τὴν νύφην τὴν ἐντῆρεν; ἐχάσα τὴν νύφην!». Ἐρθεν ὁ γαμπρόν, εἶδεν τὴν νύφην καὶ ἔδεν 'κ' ἐγροῖζεν νὰ λέει. Ἄσ' σὰ γεράτεια τὰ πολλὰ φαίνεται ἐκοτῶβωσεν—ἔτον 8 χρονῶν καὶ 9 μηνῶν! (1) Ὑστερα ἔρθαν οἱ γειτονάδες, ἀτοῖν πὰ ἔθαμάγαν κ' ἔλεγαν: «Δόξα σοὶ ὁ θεός! Ἀοῖκον πράμαν ἀτώρα εἶδαμε!». Ὑστερα ἔρθεν ὁ ποπᾶς καὶ λέει ἀτ'ς: «Κρῖμαν σὰ χοντρά τὰ κιφάλα σουν· στέκετε καὶ τερεῖτε ἄμον ἀχμάκ'· ἀοῖκον καλὸν νυφὸπον στέκετεν καὶ τὸρα ννίζετ' ἄτο. Κόψτε τὸ στουλάρ' ἀγλήγορα, ἄς παίρ' τὰ χέρρα θε μὲ τὴν ἐντῆρεν».

Ἄτο ἔφτασεν ἄμάν ἐπέρεν ὁ πεθερὸν τ' ἀξινάρ', ἐντῶκεν ἔκοψεν τὸ στουλάρ' κ' ἐλευθέρωσεν τὴν νύφην. Ὑστερα ντ' ἐγέντον ἄλλο χαπέρ' 'κ' ἔχω. Ἄλλο ἡ λαλία τουν 'κ' ἐξέβεν.

Λεξιλόγιο: ἐξοῦκ' = λ. τ. eksik, ἐλιπής· ὠράζω = φυλάγω· χτήνα = γελάδες· ἐψαλάφεσεν = ζήτησε· ἐντῆρεν = λ. τ. tepcere, χύτρα· ἐσέβεν = μπῆκε· ἐκούξαν = φώναζαν· ἐξέβεν = βγήκε, ἀνέβηκε· ἐτῆοῦξεν = λυπήθηκε, συμπόνεσε· μινκῖν = λ. ἄ. münkün, θεραπεία, πιθανόν, κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ γίνεῖ· ἐχπαράεν = τρώμαξε· ταμλάν = λ. τ. damla, ἀποπληξία· ἐκοτῶβωσεν = τάχασε, ἔγινε ἡλίθιος· ἐθαμάγαν = θαύμασαν· ἀχμάκ' = λ. α. ahmak, βλάκας, ἡλίθιος· ἄμάν = λ. τ. hemen, ἀμέσως.

(1) Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια οἱ γονιοὶ παντρεύαν ἀπὸ πολὺ μικρὰ τὰ παιδιὰ τους στὰ χωριά. Χρειαζόντανε τὴς νύφες γιὰ τὴς γεωργικὰς ἀσχολίας.

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Συλλογὴ τοῦ Ξένου Ξενίτα θεωρημένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ. Σ. Καρᾶ.

Τραγούδι τῶν Ποντίων τοῦ Καυκάσου

Ἦχος λ̣ ᾠ ρ. Ρυθμὸς 3σημος. Χρόνος μέτριος ἀργός.

(Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΑΔΗ)

Και·ν·ο Θεος το μιρ ε κρου ψεν και·ν·αφ· κα κε ες
σα λι ι θα α ρα α ρα ευ νε και 'κι ηυ ρι κν'α το
και τα νεϊκα πα λη η κα α ρα

Ἔτσι τραγουδιοῦνται καὶ ὅλα τὰ δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα, μὲ προσθήκη τοῦ «καί» στὴν ἀρχὴ καὶ στὴ μέση τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου στίχου.

Τραγούδι παιδικὸ (Κοτυώρων).

Ἦχος ᾠ Πα ρ. Ρυθμὸς 5σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΧΑΡΑ. Γ. ΤΖΙΒΑΝΙΑΔΗ)

Ε ναν ε μορ φον μω ρον φο ρει πα λον πα αν το
λον και χο ρευ α παν σ'α λω ων' λε εἶ λε
εἶ λε εἶ λε εἶ λε εἶ λεῖ λεῖ χο ρευ λα ζι
κο ον χο ρον

Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρ'

Ἦχος ᾠ Πα ρ. Ρυθμὸς 9σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΑΔΗ)

Τη ην γε φυ ραν τη η ην γε φυ ραν ε λα δα α
α α α φνε πο τα με μ' τη η Τρι ι ι ι χας το
γε φυ υ υ ρι και δα α φνε ε εμ και αι μυ ρι ι γ
με ε νε·μ'

Ο ΓΙΩΡ' ΑΓΑΣ* ΔΙΠΡΑΚΤΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ Κ. ΧΑΡΗΛ. Χ. ΛΕΜΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

(Στὸ ἀναμειταξὺ οἱ ἄλλοι ἐτοιμάζουν τὸ τραπέζι καὶ ὁ Γιώρ' ἀγάς, μετὰ μικρὴ διακοπὴ συνεχίζει).

Γιώρ' ἀγάς. "Αἰτε, καθέστε ἀτώρα ἄς τρώγομε. (Στὴν Ἐλπίδα): Φέρεν, νύφε καὶ τὸ κρασίον.

(Κάθονται ὄλοι χάμω σταυροπόδι, κάνουν τὸ σταυρό τους, φέρνει ἡ Ἐλπίδα τὸ κρασί κι ἀρχίζουν νὰ τρῶνε. "Υστερα ἀπὸ λίγο συνεχίζει ὁ ἴδιος):

Παῖδια, εἶδτε ντ' ἐποίκαμε; Ἐνέσπαλαμε τὸν Λάμπον. Ὁ Λάμπον ἔπρεπε νὰ ἔτονε σὸ τραπέζι. Ποῖος θὰ πάει κουτζί ἄτον;

Δέσπω. Ἐγὼ θὰ πάγω, πάτερα. Μακρὰ κ' ἔν'. Ἀκαϊκά σὸ Γαζέν-κιλην θὰ ἔν'. Ἐγὼ σ' ἕναν σολούχ' πάγω παίρ' ἄτον κ' ἔρχομαι.

Γιώρ' ἀγάς. Νέκουτση, ἐσὺ ἀκομὰν κ' ἔφαγες κ' ἐπεκεῖ μαναχὸν κορίτσ' μέρ' θὰ πᾶς ἀτοῦ ἀπάν' καικά;

Δέσπω. Πάτερα, ἐγὼ πολλὰ κ' ἔπεινω. Τὸν πουρνὸν καλά ἔφαγα. Ἄς πάγω λέγ' ἄτον κ' ἔρται. Εἶπες μαναχὸν κορίτσ'. Καὶ ποῖος ἐπορεῖ καὶ λέει λόγον τὴν Δέσπων, τὴ Γιώρ' ἀγά τὴν θαγατέραν;

Γιώρ' ἀγάς. (Γελώντας καὶ καμαρώνοντας): Σωστά, ἔεις δίκαιον, γιάβρουμ. "Αἰτε, δέβα κοδξον ἄτον κ' ἔλατε ἐντάμαν. (Ἡ Δέσπω φεύγει. Ὁ Γιώρ' ἀγάς ἀπεινόμενος στὴ γυναίκα του): Μάρια, ἀβούτε ἡ Δέσπω μουν, μάδανλαχ, ἄφοβον κορίτσ' ἔν', τὸν κύρ'ν ἀτ'ς ἐμοίασεν.

Μαρία. Κι' ἄμ' ἐγὼ πᾶ ἀέτ' ἐγροικῶ. Πολλὰ φορὰς σὴν βραδὴν κέσ' ἀργίζ' νὰ ἔρται σ' ὀσπίτ'. Πάει σὰ ρακῆνα κιάν', εὐρὶκ' τοῖν τσοπάντες μὲ τὰ πρόγατα, κάποτε ἔρται κλώσκειται μὲ τὸν Λάμπον, κάποτε μαναχέσσα, ξαί κ' ἄργουται.

Γιώρ' ἀγάς. (Στὰ τελευταία λόγια τῆς Μαρίας παραξενεύεται, ἀρχίζει νὰ ὑπο-

ψιάζεται καὶ μονολογώντας σιγανὰ καὶ ἀργὰ, μὲ τοὺς κατάλληλους μορφασμούς):

Κάποτε ἔρται κλώσκειται ὀπίσ' μὲ τὸν Λάμπον, κάποτε μαναχέσσα, κι ἀτώρα πᾶ πάει νὰ φέρ' τὸν Λάμπον... Τσοκ ἴδ! (Ἀλέγγρα): "Αἰτε, γάρη, παῖδια, ἐπάρτε τὰ ποτήρα σουν κι ἄς πίνουμε ἕναν ὀβὰς κρασίον. Εἰς ὑγείαν! (πίνει)

"Ολοὶ μαζί (ἐκτὸς τὴν Ἐλπίδα ποὺ δὲ μιλάει). Εἰς ὑγείαν! (Πίνουσι).

Γιώρ' ἀγάς. Τ' εὐλογημένον, καὶ ντ' ἔμορφα τρέχ' ἄσ' σὴν χουρτῶνδαν καικά. Καλὰ ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ: «οἶνος εὐφραίνει καρδίαν». Ἄτὸ ἐμαθετ' ἄ σὸ σκολεῖον, Πέτρο;

Πέτρος. Ὁχι, πάτερα, περὶ οἴνου δὲν κάναμε μάθημα.

Γιώρ' ἀγάς. Ἐὰμ τὰ ἴδια ἐσκάλωσες, νέπε; "Αμαν ἐσὺ κ' ἔφταις. Ἐγὼ φταίω π' ἄφήνω σε καὶ λὲς ἀτὰ τ' ἔλληλικούρας. Πέτρο, κατ' ἔχω νὰ λέγω σε: "Αστ' ἔρθες κιάν' ἄσ' σὴν Τραπεζοῦνταν, ἔντον ἕναν ἐβδομάδαν, ἐλέπω σε πολλὰ νουνίαν. Ὅρθα κ' ἔτρώς. Ὅρθα κ' ἔκοιμᾶσαι. "Ολον βάλτς κά τὸ κ'ιφάλ' καὶ νουνίεις. Παίρτες ἕναν χαρτὶν καὶ γράφ'ς. Ἐφταῖς λογαρίας. Ὁ νοῦς-ι-σ' ἀπάν'-ι-σ' κ' ἔν'. "Αμον σερσέμ' ἐλέπω σε. Ὅψε τὴν νύχταν ἐξέβρα ὀξουκέσ', πρὸς νεροῦ μ', ἐνοιζα τὴν ὀτὰ σ' γιὰ νὰ ἐλέπω ἄν κοιμᾶσαι καὶ ντὸ τερῶ; "Εσὺ, μεσανύχτ' ἡ ὥρα, τ' ὀμμάτα σ' ἀνοιχτά, ἄμον τζάμα, ἐτέρνες σὸ τ' ἀβάν' κιάν'. Εἶπα, φαίνεται ἀτώρα ἐγγέφ'σεν ὁ παιδᾶς. "Αμα σὸ μέρωμαν κέσ' ξάμ ἐπέρασα ἄσ' σὴν ὀτὰ σ' κέσ', ἐσέγκα τὸ κ'ιφάλι μ' ἄσ' σὴν πόρταν κέσ' κ' ἐσὺ ξάμ τὸ τ' ἀβάν τὸ κιάν' ἐτέρνες. Γιὰ πέι με, ντὸ ἔεις;

Πέτρος. Τίποτα δὲν ἔχω, πάτερα.

Γιώρ' ἀγάς. Ἀκ'σόν, Πέτρο, ἐμὲν νὰ κομπῶντες με κ' ἐπορεῖς. Κατ' ἔεις καὶ πρέπ' νὰ λὲς ἄ τὸν πάτερα σ'

Πέτρος. Θὰ σὰς τὸ πῶ ὕστερα, πατέρα.

Γιώρ' ἀγάς. "Αα! Ὅνταν θὰ εἶμες μαναχοί;

Πέτρος. Ναί, πάτερα.

Γιώρ' ἀγάς. Καλόν. Ἄέτ' ἄς ἴνεταί... Νύφε, Νικόλα, γιὰ τέρεστε καὶ φέρτε κι ἄλλα πριζόλας, ὀσήμερον ἡ ἔρεξη μ' κάπως ἐνοῖεν ἐθάρρεῖς. (Ἡ νύφη καὶ ὁ Νικόλας σηκώνονται νὰ φέρουν μπιζόλες. Τὴν ὥρα κεινὴ φτάνει ὁ κουμπάρος τοῦ Γιώρ' ἀγά, ὁ Καρυδάς ὁ Γιάννης).

Σκηνὴ 2η

Καρυδάς. "Ε, καλημέρα σουν, καλὴν ὄρεξη.

"Αέτ' μὴ ἐφτάν, ἔ, κουμπάρε; "Ερῆσαι ἀδακέσ' καὶ τιδὲν κ' ἔλς κέλα. "Αμα ἐγὼ πα εἶδες ἄ πῶς εὔρα σας;

Γιώρ' ἀγάς. Καλῶς τὸν κουμπάρο μ'. ἔλα, ὀρίστε, κάθ' κά σὸ τραπέζι.

Καρυδάς. Φατέστε, φατέστε, εὐχαριστῶ, ἐγὼ φαγεμένος εἶμαι. "Εμαθα ἄσ' σὸν Λάμπον τ' ἐσέτερον ντὸ εἰστοῦν ἀδακέσ' σὸ Τσαμλούκ' καὶ εἶπα ἄς πάγω εὐρὶκ' ἀτ'ς καὶ περάζομε τὴν ὥραν ἐμουν.

Γιώρ' ἀγάς. Καλὰ ἐποίκες κ' ἔρθες, κούμπαρε. Ἐναν κρασίον κ' ἕναν μεζὲν θὰ παίρτες, ἔλπετε.

Καρυδάς. "Ε, τὸ χατῆρι σ' κ' ἔχ' ἄλάνω.

Γιώρ' ἀγάς. Γάρη, νύφε, δόστε τὸν κουμπάρο μ' κρασίον καὶ πριζόλας. (Ἡ Μάρια τοῦ προσφέρει κρασί καὶ μεζέ).

Καρυδάς. (παίρνει πρῶτα τὸ μεζέ κ' ἔπειτα πίνοντας):

"Ε, εἰς ὑγείαν! Καλὸν γαῖλέεμαν καὶ μὲ τὸ καλὸν νὰ κατηβαίνομε σὸ τζανίκ'.

Γιώρ' ἀγάς (Πίνοντας) Ἀμήν! Εἰς ὑγείαν, Κούμπαρε. "Ε, ἄλλο, ἄλλο, κούμπαρε; Τραμὲκ ἄσ' σὸν Λάμπον ἔμαθες ντὸ εἶμες ἀδά, ἔ;

Καρυδάς. (Δῆθεν μὲ ἀδιαφορία, μὰ μὲ διάθεση γιὰ κοσμοπολιό). Ναί, εἶδα τὸν Λάμπον σὸ Γαζέν-κιλην καικά Ἐκάθονταν ἐκεῖ σὸ τρανόν, σὸ κοῦφον τὸ λιθάρ' ἀπάν' μὲ τὴν Δέσπων, ἐρώτεσα τον καὶ εἶπε με τὸ εἰστοῦν ἀδακέσ',

Γιώρ' ἀγάς. (Ἀπορώντας-τοῦ μπαίνου οἱ ψύλλοι στ' αὐτιά): Τραμὲκ ἐκάθονταν ἐκεῖ, σὸ λιθάρ' ἀπάν'! Ἐμεῖς πα ἀναμένομ' ἀτ'ς νὰ ἔρχονταν! Τσοκ ἴδ!

Νικόλας. Πάτερα, ἐμεῖς θὰ πάμε λάσκομες, ὀλίγον. Ἄδὰ ὀλόγερα κέσ' θὰ εἶμες.

Γιώρ' ἀγάς. Καλὰ, καλὰ. (Στὴ γυναίκα του καὶ στὴ νύφη του). Μάρια, νύφε, τέρεστε καὶ τὰ πριζόλας ἄς ψέσκουνταν καλά. (Φεύγουν ὄλοι καὶ μένουσιν μόνον ὁ Γιώρ' ἀγάς καὶ ὁ Καρυδάς. Στὸν Καρυδά):

Σὸ τρανόν τὸ λιθάρ' ἀπάν' εἶπες, ἔ;

Καρυδάς. Ναί, κούμπαρε, σὸ λιθάρ' ἀπάν' εἶπα.

Γιώρ' ἀγάς. Ἡ Δέσπω σὸν Λάμπον σουμά... Γιάν-γιανὰ τραμὲκ...

Καρυδάς. "Ε, σουμά, πῶς νὰ λέγω σ' ἄτο. Κ' ἡ Δέσπω, ὄντας εἶδε με, ξαί κ' εὐχαριστέθεν. Ἄέτ' ἔρθε με. Ἐσέγκεν κά τὸ κεφάλ' καὶ κατ' εἶπεν κρυφὰ τὸν Λάμπον.

Γιώρ' ἀγάς. (Μὲ βαριά σιγανὴ φωνὴ σὰ νὰ μονολογεῖ): Σουμά, .. ἐσέγκεν κά τὸ κ'ιφάλ'... κατ' εἶπεν ἄτον κρυφὰ... τσοκ ἴδ!...

Καρυδάς. "Ε, κούμπαρε, ὀφέτος τὰ πρόγατα σ' καλὰ πάνε, κ' ἔπιστεῶ νὰ ἔεις παράπονον.

Γιώρ' ἀγάς. Ναί, κούμπαρε, καλά, καλά. Δόξα τὸν Πανάγαθον. Ἄσ' σὰ χίλια κ' ἀπάν' εἶναι, ἀρνία καὶ πρόγατα τ'αραγά.

Καρυδάς. Οἱ τσοπάν'-ι-σ' πᾶ καλοὶ εἶναι κι ὀπως ἔκ'σα, ὁ Λάμπον ἔμαθεν καλά τὴν δουλειαν ἀτ' κ' ἐξέβεν πολλὰ ἄξιος.

Γιώρ' ἀγάς. Ναί, ἄξιος καὶ προκομμένος παιδᾶς ἔν'. "Αμα, κούμπαρε, εἶδες ἀτ'ς γιάν-γιανὰ, ἀέτ', τὸν Λάμπον καὶ τὴν Δέσπων νὰ καλατζεύ'νε;

Καρυδάς. Τ' ἀφορισμένον, τζάνουμ, πολλὰ ζορλαύ'ς. Εἶδα τ'ς, ταχὰ, εἶδα τ'ς μὲ τ' ἀβούτα τ' ὀμμάτα μ', κούμπαρε. Καὶ κατ' ἄς λέγω σε; Κάπως κ' εὐχαριστέθα το ἀτὸ τὸ πράμαν. Ἡ Δέσπω, τὴ Γιώρ' ἀγά ἡ θαγατέρα, μὲ τ' ἀτόσον βλον κι ἀγοῖκον ἐμορφίαν, νὰ κάθεται καὶ καλατζεύ' μὲ τ' εἶναν χουζμεκῖάρ', μὲ τὸν

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

Λάμπον, τ' ὄψεσόν τ' ὄρφανόν, τὸ
μυζάρ'κον, τὸ γεῦμ' τ' ἐπήρες ἐνέ-
στεσες κ' ἐποίκες ἀτο ἄνθρωπον!

Γιώρ' ἀγάς. Κούμπαρα, δίκαιον ἔ-
ξεις. Ὁ Λάμπον καλὸν παιδὶν ἐξέβεν·
ἅμα ἐκείνη ἡ ἀφορισμέντσα ἡ Δέσπω,
ντὸ ζουρζουλᾶς ἐσέβεν ἀτην με τ' ἐ-
κείνον; Ν' ἀίλι ἐκείνην ἄν ἐσέγκεν
κάτ' σὴν καρδιᾶν ἀτ'ς! Ἀοῖκον πρά-
μαν ὁ Γιώρ' ἀγάς καμίαν τὸ κῖ θὰ
ἀφελék' ἀτο νὰ ἵνεται, πολλὰ καλὰ
ἐξέρ' ἀτο. Ἀμα, κούμπαρα, ἐμέν' οἱ
δ'αβόλ' ἐσέβανεμε ἀδὰ σὰ ἡμέρας·
Κάτ' ἐγνάεψα. Κῖ ἀπράνας πᾶ, σίτα
ἐτρωγαμε, κῖ λέει ἐκείνη: «Πάτερα,
ἅς πᾶγω κούζω τὸν Λάμπον κ' ἐρται
σὸ τραπέζ'»! Ἐγὼ πα, ὁ κουρεμένον,
— ἀλλάχ, ἀλλάχ πῖρ ἀλλάχ — δέβα,
εἶπα τηνε, κοξέον ἀτον. Μάρισαμ,
τῆ πουλί' ὁ νοῦς σὸ κοκκῖν ἔτον.

Καρυδᾶς. Κάτ' ἅς λέγω σε, κούμ-
παρε; Πολλὰ σωστὰ εἶπες ἀτο ἐκεῖνο
τὸν λόγον. Ἀτὸ τὸ πρᾶμαν ξαί κῖ
ταιριάζ'. Νὰ ἴνεται πρᾶμαν ἔκ' ἔν'.
Ὁ Γιώρ' ἀγάς με τ' ἀτόσον βῖον κῖ
θνομαν, νὰ δί' τῆ θαγατέραν ἀτ', τὸ
τᾶκ καὶ τὸ μαναχὸν τὸ κορίτ'ν ἀτ',
τίνα; Τὸν Λάμπον, εἴταν χουζμε-
κιάρ'ν ἀτ'! Ἐξέρτε ντὸ θὰ λέει ὁ κό-
σμον ἄν ἴνουντου ἕναν ἀγοῖκον
δουλείαν; Ὁ Γιώρ' ἀγάς ἐζάντυνεν,
τ' ἀχούλ' ἐφουγεν ἀσ' σὸ κῖφάλ'ν ἀτ',
ἐπαλαώθεν

(Φτάνουν ὁ Λάμπος κ' ἡ Δέσπω χαρούμενοι)

Σκηνὴ 3η

Δέσπω. Πάτερα, ἐθαρρῶ πολλὰ ἔκ'
ἐργησαμε. Πολλὰ μακρὰ ἔκ' ἔτον, ἅμα
σίτα ἐρχοῦμεν ἡ στράτα παῖρ' ἔτον.

Γιώρ' ἀγάς. (Με θυμοσοφικὴ διάθε-
ση) Ναι, ἡ στράτα εἶχεν παῖρ'. Ἀ-
γοῖκα ἀνηφόρα καὶ καγκέλα, γιά-
βρουμ, πολλὰ τυχαίν'νε σὸν ἄνθρω-
πον ἐμπροστὰ. Νὰ σάν' ἐκείνον π'
ἐβγαίν' τὸ παῖρ' κ' ἐφτάν' σὴν τε-
πὲν ἄπάν'. Καὶ ν' ἀίλι κ' ἐκείνον π'
ἀπομέν' καὶ ρούζ' ἀσ' σὰ παῖρ' καὶ
ἔκ' ἐπορεῖ νὰ ἐβγαίν' τὸν ἀνήφορον.
Σ' ἀνθρώπ' τῆ ζωῆν ἐμπροστὰ πολ-
λὰ ἀοῖκα παῖρ' τυχαίν'νε. Ἐπορεῖ
κ' ἐβγαίν' ἀτα; Ἀρ' ἀτουκὰ φαίνε-
ται τὸ παληκάρ'.

Δέσπω. (Ἀφαιρεμένη καὶ ἀλέγρια,
χωρὶς νᾶχει καταλάβει τὴν ἀλληγο-
ρία): Ἐγὼ ἀπ' ἀτὰ ἔκ' ἐξέρω, πάτε-
ρα. Ἀμα ἐμεῖς με τὸν Λάμπον ἀτὸ
τὸ παῖρ' τῆ Τᾶμλουκί' πολλὰ γολά-
για ἐξέβαμ' ἀτο, χωρὶς ξαί νὰ λαχμά-
ζομε... Οἱ ἄλλ' μέρ' ἐπήγαν, πάτερα;
... (Ἀποτεινόμενη στὸν Καρυδᾶ):
"Α! Ὁ δεξάμενο μ' πᾶ ἀδὰ ἔν'. Ντ'
ἐφτας, δέξαμενε, πῶς εἶσαι, ἡ δεξα-
μέντσα μ' ντ' ἐφταει; (Προχωρεῖ καὶ
τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι).

Καρυδᾶς. Καλὰ με τ' ἐσέν, γιά-
βρουμ.

Γιώρ' ἀγάς. Δέβα, Δέσπω, ἀκεῖ
πλάν καικὰ εἶναι τὰ παιδία, τέρεν ντ'
ἐφτανε.

Δέσπω. Ναι, πάτερα, ἅμα ἀγλή-
γορα στείλον καὶ τὸν Λάμπον. Ἐπί-
νασεν καὶ πρέπ' νὰ τρώει. (Φεύγει
χοροπηδώντας).

Γιώρ' ἀγάς. (Μονολογεῖ): Πρέπ'
νὰ πάει κῖ ὁ Λάμπον, ἀγλήγορα
στεῖλον καὶ τὸν Λάμπον! Ἴλλα ὁ
Λάμπον... (Ἀποτεινεται σὸ Λάμπο):
"Ἐ, γιά πεί μασε, πῶς εἶναι τὰ πρό-
γατα; Πειράζ'νε σας πολλὰ οἱ λύκ'
ἀτουκέο' σὸ Γαζέν κλην;

Δάμπος. (Ρίχνοντας περιφρονητικὸ
βλέμμα στὸν Καρυδᾶ): Γιόκ, ἀφεντα,
ἀπὸ κάποτε τυχαίν' κ' ἐρται ρούζ'
ἐκέο' εἶνας λύκος, ἅμα τὰ σκυλλᾶ
μου πειζαρεῦ'ν ἀτον. Τὰ πρόγατα
πολλὰ καλὰ πάνε.

Γιώρ' ἀγάς. Τ' ὄλημέρα ἐπέρασεν
καὶ θὰ ἐπείνασες. Ἀτῶρα δέβα, ἀδὰ
πλάν καικὰ ἔν' ἡ Μαρῖα καὶ τὰ παι-
δία, ἅς δῖνε σε καὶ φά, κ' ὕστερα
οὐλ' μίαν ἐλάτε ἀδακά ἅς τραγω-
δοῦμε καὶ χορεύομε ὄλιγον κ' ἐφτά-
με ἕναν κ'εφόπον. (Φεύγει ὁ Λάμπος).

Σκηνὴ 4η

(Καρυδᾶς καὶ Γιώρ' ἀγάς μόνος)

Καρυδᾶς. Εἶδες ἀτ'ς, κούμπαρα,
τοῖ δύοσ ἀτον πᾶ; Τὰ φερσίματα
του, τὰ γελάματα του, τ' ὀμμάτ'α
του, τὸν πρόσωπον ἀτον, τὰ χα-
ράντας ἀτον; Ὄλα του ἐπαρλά-
ευαν. Τὰ πέντ' ἀτον ἐγέλαναν.

Γιώρ' ἀγάς. Ἀς ἔν'. Ἐγὼ ἀτὸ τῆ
δουλείαν ὀσήμερον ὀπουρνὰ καθα-

ρίζ' ἀτο. Ἀέτσο' ἔκ' ἀφελék' ἀτο Ἀ-
τοῖν με τὸ ξερόν τὸ κῖφάλ'ν ἀτον
καὶ με τὸ κοντόν τ' ἀχούλ'ν ἀτον
δ'λα ἔμορφα καὶ τελεμένα ἐθαρροῦν
ἀτα. Ἀμα ἔκ' ἐξέρ'νε, ἐγὼ, ὁ Γιώρ'
ἀγάς πᾶ, ντὸ θὰ λέγω. Κ' ἐκεῖνο ντὸ
θὰ λέγω ἐγὼ, ἐκείνο πα θὰ ἴνεται
σὸ τέλος.

Καρυδᾶς. Χέλπετ. Ἀέτσο' πρέπ'. Ν'
ἀίλι ἐκείνον τὸν γονέον, ποὶ κ' ἐπο-
ρεῖ νὰ δάξ' τὸ λόγον ἀτ' κῖ ἀφήν' τὰ
παιδία τ' νὰ ἐφτάνε ἤνταν θέλ'νε.
Ἐμέν ὁ Θεὸς παιδία κ' ἐδέκε με.
Ἀμα, ἄν εἶχα, ἀδὰ σὴ μούστα μ' ἀ-
πέσ' θὰ εἶχα τα καὶ ἤνταν ἔλεγα ἐ-
γὼ, ἐκεῖνο θὰ ἐγίνουτον.

Γιώρ' ἀγάς. Καὶ ντ' ἔθαρρες ἐσού,
ἐγὼ ἀέτσο' ἔκ' ἐφτάγω μη; Σὸν Νικό-
λα μ' ἐπήρα νύφεν τιναν ἐθέλεσα ἐ-
γὼ. Ἐλέπ'ς ἀτην τῆν Ἐλπίδαν: Στό-
μαν ἐξ' καὶ λαλίαν κ' ἐξ'. Ἐξ χρό-
να ἔντον ἀκόμαν κ' ἐκαλάτ'ζεφε με.
Ἀκόμαν τῆ λαλίαν ἀτ'ς κ' ἐκ'σα.
Τὸ μάχ' καὶ τὸ ξύλον, κούμπαρα, ἀσ'
σὸν παράδεισον ἐξέβαν. Τ' ἐμέτερον
τὴν γαρήν πα πολλὰ πρόσωπον ἔκ'
δίγ' ἀτην.

"Α! Εἶπα νὰ σπουδάζω τὸν Πέ-
τρον. Ἔστειλα τὸν σὴ Τραπεζοῦντας
τὸ σκολεῖον. Ἀμα τὴν ὀρθίαν νὰ
λέγω σε, καλὰ κ' ἐποίκα. Ἐπ'ου-
μάνεψα. Ἀτός, ὁ σεύτελον, ἐσκάλω-
σεν ἀτουκέο' καὶ τρώει τῆ γλώσσαν
ἀτ'. Κάτ' τεκελτέρ'κα ἐλληνικουρας
καλατ'ζέυ', τεμάκ ντὸ νὰ λέγω σε. Ἡ
ἔπ'ε μ' παῖρ' φωτίαν ὄσαν ἀκούγ'
ἀταν. Ἀμα ἀέτσο' κῖ ἀφελék' ἀτον.
Ἀτὸν πα θὰ διορθών' ἀτον. Ἀς ἐρ-
χομε σὴν Δέσπων: Ἀτέ πα, ἡ κομ-
μενὸχρονος, ἄν εἴν' καὶ τὸ ἐσέγκεν
σὸν νοῦν ἀτ'ς κάτ' γιά τὸν Λάμπον,
ἔ, ἔ, ἀστὰ καὶ τέρεν ἐσού ντὸ θὰ ἴνε-
ται. Ἐμέν Γιώρ' ἀγάς λένε με. Τ' ἐ-
μὸν τὸ κῖφάλ' καμίαν ἔκ' ἀλλάεται.
Ἐγὼ τὸ θέλω ἐκεῖνο, θὰ φτάγω.

Καρυδᾶς. Μπράβο, κούμπαρα, ἀέτσο'
θέλω σε. Ἐγὼ ἐξερα τὰ ταπίετα σ'.
Ἀμα, εἶπα, πρέπ' νὰ λέγ' ἀτον ὀ-
λα τὸ ἐξέρω. Ἀναυα τῆν φιλίαν καὶ
τὴν κουμαρίαν ἐμου, ἡ Δέσπω ἔν'
καὶ δεξιματέα μ' καὶ εἶχα τὸ χρέος
νὰ λέγω σ' ἀτα. Ἀχά, ἴδέτε, εἶπα σ'

ἀτα κ' ἡσούχασα. Ἀτῶρα, σ' ἀτὸ ἄ-
πάν', ἕναν κρασίν κῖ ἄλλο πῖνω.

Γιώρ' ἀγάς. Μόθαν. Ἐπαρ' κούμ-
παρε. (τοῦ δῖνει τὸ ποτήρι κ' εὐχεται):
Δεξιὰ τὰ πάντα.

(Τὰ τσουγρίζουν καὶ πίνουν. Στὸ ση-
μεῖο αὐτὸ, ἐρχονται ὄλοι, γυναῖκες καὶ
παιδιά, σὴ σκηνή. Ὁ Γιώρ' ἀγάς. συνε-
χίζοντας):

"Α! ἔρθετε; Ἀρ' ἀτῶρα ἅς λέγο-
με ὀλ' ἐντάμαν ἕναν τραγωδίαν, ὁ
ἤλον πα ἀπιδραβῖν' καὶ στέκ', καὶ
γάλα γάλα ἅς σ'κοῦμες πᾶμε σ' ὀ-
σπίτ' πῖν νὰ νυχτών'. Χάιτε, Νίκο-
λα, Πέτρον, Δέσπω, Λάμπο, σκα-
λώστε. Ἐσὺ πα ἐντάμαν, κούμπαρα.
(Τραγουδοῦν καὶ χορεύουν ὄλοι
μαζί):

Ἀητόντς ἐπαρᾶπέτανεν ψηλά σὰ
[ἐπουράνα.
Εἶχεν τσαγκῖα κόκκινια καὶ τὸ τᾶρ-
[κούλ'ν ἀτ' μαῦρον
κ' ἐβάστανε σὰ κάρτζα του παλη-
[ρί' βραχόναν.
— Ἀητέ μ', γιά δός μ' ἀσ' σὸ κρα-
[τεῖς, γιά πεί με ὄθεν κῖται.
— Ἀσ' σὸ κρατῶ κῖ δίγω σε ἀρ' ὄθεν
[κῖται λέγω:
Ἄκει, σὸ πέραν σὸ ραχῖν, σ' ἀλάτ'
[ἐπέκει μέρος,
μαῦρα πουλία τρώγ'ν ἀτον καὶ ἄσπρα
[τριύλασκου.
Φατέστε, πούλα μ', φατέστε, φατέστε
[τὸν γαρίπη!
Σὴν θάλασσαν κολυμπειτῆς σ' ὀμά-
[λα π'εχλιβάνος
Σὸν πόλεμον τρισέλλενος, Ρωμαῖκον
[παληκᾶριν.

(Πέφτει ἡ αὐλαία. Τελιώνει

ἡ Α' πράξη)

(Συνεχίζεται)

Λεξιλόγιο: σ' ἕναν σολούχ' = σὲ μιὰ
σιγμῆ (σολούχ' = λ. τ. soluk, ἀναπνοή);
μάσανλαχ = λ. τ. masallah, νὰ μὴν ἀ-
βασκαθεῖ σὰ ρακῖνά = σίς ῥάχες
ἀργοῦται = ἀγοιεύεται χουρτούδα =
λαρῶγγι· σερασέμ'ς = λ. τ. sersem, χα-
ζός· κομπώνω = ξεγελώ· γαρή = λ. τ.
karı, γυναῖκα· γαῖλέεμαν = λ. τ.
gayla, διαμὸνῆ σὲ ἔξοχῆ· τζανικ' =
λ. τ. canik, καμπῖοια, παράλια πόλη

Για τα παιδικά μας συσσίτια

Οι δωρεές για τα παιδικά συσσίτια του Συλλόγου μας συνεχίζονται. Δημοσιεύουμε παρακάτω νέον κατάλογο δωρεών. Ο Σύλλογός μας εκφράζει σε όλους τις θερμές του ευχαριστίες.

Κατάλογος δωρεών

- Οικογένεια Βασιλείου Ιωαννίδη >>>
- Για την αγορά καυσοξύλων του συσσιτίου Δρ. 300.000.000
- Φώτιος Φωτεινέλλης >>>
- Για το Κυριακάτικο φρούτο : 14 δεκ. βερούκκοκα τήν 2/7/44 και 12 1/2 δεκ. αχλάδια τήν 9/7/44.
- Παναγής Παναγόπουλος >>> 1.000.000
- Λάκης Καραβίας >>> 2.000.000
- Αδαμάντιος Κιτριδής >>> 1.000.000
- Ανθούλα Τσαούση >>> 2.000.000
- Ανώνυμος διά του κ. Ι. Πεοβανίδη >>> 15.000.000
- Φώτης Φωτεινέλλης >>> 25.000.000
- Θεόδ. Σηροπούλου >>> 2.000.000
- Ιωάν. Θεοδοσιάδης >>> 4.000.000
- Ανώνυμος >>> 5.000.000
- Είς μήνην Κων. Γιαννικαπάνη Παναγ. Κ. Γεωργιάνης >>> 5.000.000

- Είς μήνην Σπ. Χ. Καββαδία >>>
- Ίάκωβος Χατζή Σάββας >>> 100.000
- Είς μήνην Σπυρ. Ε. Στεφανίδη >>>
- Ιωάννης Παπαδόπουλος >>> 2.000.000
- Μαρίκα Στεφανίδη >>> 1.000.000
- Οικογένεια Γ. Π. Στεφανίδη >>> 1.000.000
- Είς μήνην Κατίνας Βογιατζίδη >>>
- Όλγα Δημητριάδη-Σαγιά >>> 2.500.000
- Είς μήνην Δημ. Κορκοδείλου >>>
- Μιλτ. Έμπεϊρίκος >>> 2.000.000
- Είς μήνην γονέων των >>>
- Κος και Κα Θ. Σηροπούλου >>> 2.000.000
- Είς μήνην προσφιλών του προσώπων >>>
- Γ. Παναυστασίου Δρ. 2.000.000
- Είς μήνην γονέων του >>>
- Χαρ. Χουρζαμάνογλους >>> 1.000.000
- Είς μήνην μητρός της >>>
- Ειρήνη Α. Βοσνιάδου >>> 600.000
- Είς μήνην Λαζ. Χαραλαμπίδη >>>
- Ό υιός του Ήλίας >>> 25.000.000
- Έταιρία Έλβιπ — Άδελφοί Α. Χαραλαμπίδη >>> 50.000.000
- Είς μήνην της μητέρας του Δέσποινας Χρήστος Τσακρίδης >>> 5.000.000
- Έπίσης έχουν έγγραφει για μηνιαίες εισφορές :

ταμέκ = λ. τ. demek, δηλαδή· καικά = κονιά· άδακέσ = καταδώ τσόκ Ιδ = λ. τ. çok is, περίεργο! (κυριολεξία : πολλή δουλιά) λάσκομαι = περπατώ, γυρίζω· άτέσ· έρθε με = έτσι μου φάνηκε· έσέγκεν κά = έβαλε, έγειρε κάτω γιάν·γιανά=λ. τ. yan yana πλάι πλάι· ταραγά = ανακατεμένα· καλατζέυνε=μιλούν· τζάνουμ=λ. τ. canım, ψυχή μου ζορλαούς=λ. τ. zorlamak, βιάζω, πιέζω· ταχά=λ. τ. daha, άκόμη, δά· χουζεμεκιάρς=λ. τ. pi hizmetkâr= υπηρετής· όψεσονόν=χτεισινό· γετίμ=λ. ά. yetim όρφανός γουρζουλάς=πανούκλα· έσέγκεν=έβαλε άφελέκω=άφήνω· έγνάεψα=λ. τ. agnamak, καταλαβαίνω, νουώθω· άπράνας=προλίγου· σίτς=ένώ· κούζω=φωνάζω· άλλάχ, άλλάχ, πίρ άλλάχ=φρ. τ., Θεός, Θεός, ένας Θεός Μιφρ με όλη μου την έμπιστοσύνη· μάρισαμ=λ. π. τ. megerse, αλλά, ένώ· τ'άκ=λ. τ. tek, μονός, μοναδικός· έκίλντυνεν = τρελάθηκε· άχούλ=λ. ά. akil, νούς, μυαλό· έπαλαλώθεν=τρελάθηκα· πατρ =λ. τ. bayır, άνήφορος· καγ· κέλα=στροφές δρόμου· γιάβρουμ=λ. τ.

γανrım, παιδί μου· να σάν =χαρά σ' εκείνον· τεπέ=λ. τ. terpe=κορυφή· ρούζω=πέφτω· άτουκά=αυτού· δά· γολά· για=λ. τ. kolay, εύκολα· λαχμάζω=λαχανιάζω· δεξάμενος=νονός· άτουκέσ =πέρα κεί· γιόκ=λ. τ. yok, όχι· πετζαρεού=λ. τ. becermek, κατορθώνω, τά καταφέρνω, τά βγάδω πέρα· υύλ' μιαν=όλοι μαζί έπ'αρλάευν=λ. τ. parlamak γυαλίζω χέλπετ=λ. ά. elbet ή elbette, βεβαίως· δάζω=κάνω να περάσει, επιβάλλω· ήντς=δ τι· μούστα = γροθιά, φούχια· μάχ' =έθιμο κατά τό όποιο ή νύφη δε μιλάει στον πεθερό, πεθερά κ.λ.' πρόσωπον· κί δίγω=δε δίνο θάρος· δέν έπιτροέπω οικειότητα· έπ'ουδμάνεψα =λ. π. rıspan, μετάνοιωσα· τεκέλτέρ'· κα=ήλίθια, άστειά· ή τεπέ μ' παίρ· φωτιάν=φρ. ή κορφή μου άνάβει· θυμόνω· τ'απίετα=λ. ά. tariyet, τά φουκά· άναυα = έκτός (άνευ)· άχά=νά!· Ιδτε=λ. τ. iste, Ιδού· μόδαν=έντάξει, μετά χαράς· τ'σρκούλ =λ. τ. leiri· κάρτζα =νυχοπόδαρα· γαρπίης=λ. ά. karip, όρφανός, ξενητεμένος, ξένος· πεχλιβάνος =λ. π. pehlivan, παλαιστής.

- Ό κ. Γεώργ. Παπαναστασίου Δρ. 1.000.000
- Ό κ. Παναγ. Μεταξά >>> 100.000
- Σημείωση : Στο 7ο τεύχος σελ. 159 καταχωρίστηκαν από παραδρομή : —Η δωρεά του κ. Γ. Συμεωνίδη για δραχ. 500.000, άντι 5.000.000 (άριθ. διπλοτύπου ά· ποδ. 274]5-4-44).
- Οι δωρεές των κ. κ. Παν. Κατασακάλη και Δημοσθ. Δημητριάδη δυό φορές.

Έκτακτες συνεισφορές.

- Μας έστειλαν για την ενίσχυση του περιοδικού μας τις άκόλουθες έκτακτες συνεισφορές :
- Ό κ. Νίκος Σ. Μιχαηλίδης Δρ. 5.000.000
 - Ανώνυμος μέσφ κ. Ι. Πεοβανίδη >>> 5.000.000
 - Ό κ. Θεόδ. Συμεωνίδη >>> 5.000.000
 - Ό κ. Νικ. Σαββαντιδής >>> 2.000.000
 - Ό κ Παύλος Αλευράς >>> 1.000.000
 - Ό κ. Κωνστ. Σαββουλίδης >>> 1.000.000
 - Έπίσης μας στείλαν άπ' τη Θεσσαλονίκη :
 - Ό κ. Θ. Κ. Θεοφύλακτος (3η δόσ.) Δρ. 5.000.000
 - Ό κ. Φιλόθεος Χ. Δεμονόπουλος >>> 5.000.000
 - Ό κ. Μιχ Σ. Μιχαηλίδης (3η δόσ.) >>> 5.000.000
 - Ό κ. Γ. Χαραλαμπίδης (3η δόσ.) >>> 5.000.000

Σημείωση. Στο 7ο τεύχος μας παραλείφτηκε, από παραδρομή, να καταχωριστεί ή δωρεά του κ. Παύλου Μυλόπουλου, που πρόσφερε 5.000.000 δρ. (ως 2η δόση) για την ενίσχυση του έργου του περιοδικού μας (άριθ. διπλ. ά· ποδ. 150]11-4-44).

Τά <Χ. τ. Π.> εκφράζουν σε όλους θερμάτατες ευχαριστίες.

Ένα εύλαβικό μνημόσυνο.

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτο, ό «Σύλλογος προς διάδοσιν της Έθνικής Μουσικής» έκαμε στην αίθουσα του τής όδου Λέκα, τήν 28 Μοΐου, τό καθιερωμένο έτήσιο μνημόσυνο για τον Κωνσταντίνον τόν Παλαιόλογο και τους άλλους άγωνιστές, δικούς μας και ξένους, που θυσιάστηκαν για την Πατρίδα στα τέλη της Βόλης τήν 29 Μοΐου του 1453.

Ένας δίσκος με κόλλυβα, ότου ήταν άποτυπωμένο σε βαθύ κόκκινο χρώμα τό έμβλημα τής Βυζ. Αυτοκρατορίας, ό δικέφαλος άετός, με μία παλιά βυζυηντινή εικόνα τής Παναγίας, στολισμένα με λουλούδια τής έποχής, άποτελούσαν τόν άπέριττο διάκοσμο τής σεμνής τελετής.

Η τελετή άρχισε με την έπιμνημόσυνη δέηση, κατά την όποια ψάλλθηκε, μέσα σε μία πραγματική κατάυψη, από τη χορωδία του Συλλόγου και ό βασιλικός ψαλμός <Ό Θεός τό κρτίμα σου τω βασιλεί δός>, σε μελωδία βυζαντινή του Παπαρυσίου, έρμηνευμένη από τόν κ. Καρά.

Έλαβε κατάοίν τό λόγο ό Πρόεδρος τής Ακαδημίας και καθηγητής του Πανεπιστημίου κ. Κ. Αμαντος, όπου έκα·ε μία γενική επισκόπηση τής Ιστορίας τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας σις διάστημα των δεκά αιώνων τής ζωής της και σημείωσε τους σκληρούς άγώνες που χρειάστηκε να διεξαγάγει για να

προσπύσει την Εύρώπη από τις επιδρομές των λαών τής Άσίας. Έτόνισε ιδιαίτερα τό παράδειγμα του τελευταίου αυτοκράτορα και των συναγωνιστών του που φρονημάτισαν τό έθνος ώστε να παρουσιαστούν οι μετέπειτα έθνομάρτυρες και να διεκδικήσουν, με τό πλήρωμα του χρόνου, τη λευτεριά και την άποκατάσταση του Γένους.

Έπακολούθησαν έπίκαιρα δημοτικά τραγούδια, που έκτελεστήκανε με μεγάλη έπιτυχία από τη χορωδία του Συλλόγου με τη διεύθυνση του κ. Καρά και με συνοδεία λαϊκών μουσικών όργάνων.

Πρώτο τραγουδήθηκε τό έθνικό μοιρολόγι του Πόντου <Έναν πουλίη, καλόν πουλίη, έβγαίν' από την Πόλην>· άκολούθησαν δυό Κρητικά, τό <Όνειν έδικονίζετο ό Κωσταντής στα ξένα> και τό <Ό Διγενής ψυχομαχεί κ' ή γής τονε τρομάζει>, τό Πελοποννησιακό <Γιαννακής έρροβόλας> και τελευταίο, σάν άντιπροσωπευτικό, άφιερωμένο στον άφανή Έλληνα άγωνιστή, τό Ποντιακό <Άητέης έπαρπέτανεν ψηλά άσ έπουράνια>. Τά Ποντιακά τραγούδια συνοδεύονταν με λύρα και με λυράρη τόν κ. Χρήστο Μπαϊρακτάρη, που κατάφερε να δημιουργήσει τη συγκινημένη και γοητευτική έκείνη Ποντιακή άτμόσφαιρα, που προσιδιάζει στα δύν παρακάτω ώραία μας τραγούδια. Τάλλα τά τραγούδια συνοδεύτηκαν με Κρητική λύρα, από τόν κ. Κώστα Γυσαράκη και με βιολί, από τόν κ. Π. Κοβακόπουλο, με πολύ έπιτυχία. Έπίσης άπαγγέλλθηκε από τόν κ. Γ. Μαιώνη ό <Θρήνος τής Πόλης> του Γεωργηλά, σύγχρονου τής έποχής τής άλώσεως.

Στην έπιβλητική αύτη τελετή παραβρέθηκαν πολλοί έκπρόσωποι των γραμμάτων και των τεχνών καθώς και φίλοι τής έθνικής μας μουσικής, που γέμισαν άσφικτικά την αίθουσα του Συλλόγου.

Παρόμοιες γιορτές άποτελοούν άληθινό άναβάπτισμα στην έθνική κολυμβήθρα, λυτρωτικό πάντα κ' έξαγνιστικό και άπαραίτητο για τόν ήθικό μας έξοπλισμό και την ψυχική μας ύγεια.

Έλέχτηκε και άλλη φορά πως από τόν καλό μας αυτό Σύλλογο, που με τόση σεοργή κ' ένημερότητα στους σκοπούς του και στην ύψηλή του άποστολή διευθύνεται από τόν κ. Σ. Καρά, γίνεται άθόρυβα με συστηματικά μιά έγγασία σοβαρή και πολύ όξιοπρόσχητη. Οι εκπρόσωποι τής έπιστήμης και τής τέχνης, καθώς και τό κοινό που αγαπά και είναι προσηλωμένο στις έλληνικές παραδόσεις και την άνόθευτη έλληνική τέχνη παρακολουθούν με ένδιαφέρον και έχουν ήδη πανηγυρικά έκδηλώσει την έκτίμησή τους στην εργασία αύτη. Μένει άκόμα ή έκτίμησή της και ή άναγνώριση τής άξίας της και άπό τους άρμόδιους εκπροσώπους τής Πολιτείας και τής Έκκλησίας. Και ή άναγνώριση αύτη θά εύχόμεσταν —και είναι καιρός— γρήγορα να στεφανώσει την προσπάθειά και να τής έξασφαλίσει τά

μέσα για μία καθολικότερη απόδοση. Έτσι ο «Σύλλογος προς διάδοσιν τῆς Ἑθνικῆς Μουσικῆς» θὰ φουρῶσει ν' ἀναπτυχθεῖ καὶ ν' ἀποτελέσει τὸ φυτώριο, ἀπόου θὰ ἐκπορευθοῦν οἱ πραγματικοὶ δάσκαλοι τοῦ γνήσιου Ἑλληνικοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, οἱ σεμνοὶ λειτουργοὶ τῆς ἀνόθευτης ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς, ποὺ εἶναι δυὸ ἀπὸ τὰ πολὺτιμα κειμήλια τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας.

Μ' αὐτὴ τὴ βάση θὰ μπορέσει ν' ἀνθίσει καὶ νὰ εὐδοκίμησει ἐπειτα πραγματικὴ σύγχρονη καὶ μελλοντικὴ Ἑλληνικὴ τέχνη, με δημιουργίες ποὺ νάχουν τὸ χρῶμα καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα μιᾶς γνήσιας Ἑλληνικῆς Μουσικῆς.

Ἐπίσκοπος Ζήλων Εὐθύμιος ὁ Ἀγριτέλλης.

Τὴν 29 Μαΐου ἦταν ἡ εἰκοστὴ τρίτη ἐπέτειος τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἐθνομάρτυρα Ἐπισκόπου Ζήλων Εὐθυμίου τοῦ Ἀγριτέλλη.

Ἡ ὑπέροχη δράση τοῦ σεπτοῦ ἱεράρχη καὶ οἱ δεκαετίες ἀγῶνες του σὲ μιὰ σοβαρῆ ἱστορικῆ καμπὴ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό τοῦ Πόντου, δικαίως τοῦ ἔχουν ἐξασφαλίσαι τὸν φωτιστέφανο τῆς ὀθανασίας.

Τὸ παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας του, κοντὰ στὴ λαμπρὴ παράδοση μιᾶς ἐκλεκτῆς μερίδας τοῦ Κλήρου μας, ποὺ φρονημάτισαν καὶ θὰ φρονημάτίζουν τίς ἐπερχόμενες γενεές καὶ θ' ἀνεβάζουν πάντα τίς ψυχές μ' ἕνα ἀναφτέρωμα στοὺς ὠραίους κόσμους τῶν ἰδανικῶν τῆς ἀνθρωπότητας, θυμίζει τοὺς στίχους τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ:

*Οἱ μεγάλοι τὰ μεγάλα
ποὺ τοὺς μοιάζουν ἀγαποῦν.*

Γι' αὐτὸ κάθε χρόνο, σὰν τέτοια μέρα, ὁλος ὁ Ἑλληνισμὸς, καὶ ἰδιαίτερα ὁ Ποντιακὸς Ἑλληνισμὸς, κλίνει εὐλαβικὰ τὸ γόνυ μπροστὰ στὴ μαρτυρικὴ του μορφὴ καὶ τιμᾷ τὴν ἀγέρωστη μνήμη τοῦ ἀξέχαστου Δεσπότη.

Ποντιακὴ καλλιτεχνικὴ κίνηση Θ|νίκης.

Μέσα σ' ἕνα παραλήρημα Ποντιακοῦ ἐνθουσιασμοῦ δόθηκε στίς 23-4-1944, σὴν αἴθουσα τοῦ θεάτρου τοῦ Δ. Πύργου, ἡ ἠθογραφικὴ παράσταση «Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρι»

τοῦ Θ. Κανονίδη, ἀπὸ τὸν ἐρασιτεχνικὸ ὄμιλο τοῦ κ. Ν. Σπανίδη.

Ἦταν ἕνα πραγματικὸ ἀναβάπτισμα γιὰ μᾶς τοὺς Ποντίους, οἱ δυὸ εὐχάριστοι καὶ νοσταλγημένους ὄρες, ποὺ περάσαμε μέσα στὴν Ποντιακὴ αὐτὴ ἀτμόσφαιρα.

Ἡ αἴθουσα τοῦ θεάτρου ἦταν ἀσφυκτικὰ γεμάτη. Τὴν παράσταση τὴν τίμησαν ἐκπρόσωποι τῶν γραμμάτων καὶ πολὺς ἐκλεκτὸς κόσμος.

Στὸ σχετικὸ του προλόγιμα ὁ κ. Ἐλ. Ἀποστολίδης τόνισε, μ' ἐξαιρετικὴ εὐγλωττία, τὴ συμβολὴ τῶν Ποντίων σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς Ἑθνικῆς μας ζωῆς καὶ γενικὰ τὴ δράση τους σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς προόδου τῆς Μακεδονίας καὶ ἔκαμε πλατεῖα ἀνάλυση τοῦ ἔργου.

Ἡ παράσταση ἦταν, ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, διανοητικὴ μ' ἐκλεκτὰ ποντιακὰ τραγούδια καὶ χοροὺς, ποὺ, χωρὶς ὑπερβολή, μᾶς μεταφέρανε, γιὰ λίγες ὥρες στὰ νοσταλγημένα κεῖνα μέρη.

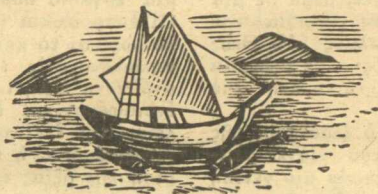
Ἀρκετὰ καλὸ ἦταν τὸ συγκρότημα ἐρασιτεχνῶν, ποὺ μᾶς παρουσίασε ὁ κ. Ν. Σπανίδης, μ' ὄλο ποὺ τὰ περισσότερα στελέχη του ἦσαν καινούργια. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ν. Σπανίδη ἐξαιρετικὸς ἦταν ὁ Σίμος Μελίδης στὸ ρόλο τοῦ Χουλιαῖα, πολὺ καλὸς ὁ Δ. Βουτυρᾶς στὸ ρόλο τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἡ Αἰμ. Δημητριάδου στὸ ρόλο τῆς Κάλης. Ἐπιτυχημένα ἐπίσης παιζανε τοὺς ρόλους τους καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ συγκροτήματος.

Καλὰ θὰ ἦταν νὰ δίνονται συχνότερα τέτοιες παραστάσεις, καὶ μὲ ἄλλα ἔργα. Ἡ Ποντιακὴ κοινότητα μὲ μεγάλη προθυμία θὰ ὑποστηρίξει μιὰ τέτοια, Ἑθνικῆς σημασίας, προσπάθεια.

ΓΙΑΝΝΗΣ Τ.

Ἡ ὑπερτίμηση τοῦ περιοδικοῦ μας.

Ἐτονίστηκε κι ἄλλη φορὰ πὺς τὸ περιοδικὸ μας δὲν ἀποτελεῖ κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρηση. Ἡ κάθε τόσο ὑπερτίμησή του ἐπιβάλλεται ὑποχρεωτικὰ γιὰ νὰ μπορεῖ ν' ἀντεπεξέρχεται στὰ ἐξοδα τοῦ ἐπόμενου τεύχους. Ἐτσι κι αὐτὴ τὴ φορὰ αὐξάνεται ἡ τιμὴ του σὲ δραχ. 500000. Τὴν ἴδια τιμὴ ἀκολουθοῦν καὶ ὅλα τὰ προηγούμενά μας τεύχη.

Τὸ τεύχος μας αὐτὸ τυπώθηκε τὴν 15 Ἰουλίου 1944.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Ὁ κ. ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ

καὶ

Ἡ δ. ΣΙΜΕΛΑ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀρραβωνιάστηκαν στὸν Κάτω Ἀγιάννη—Κατερίνη, τὴν 16-4-44. Τὰ «Χ. τ. Π.» τοὺς εὐχονται γλήγορα τὴ στέψη.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ποντιακὴ Συναυλία

Μᾶς γράφουν ἀπὸ τὴ Θεσ|νίκη πὺς δόθηκε στὴν ἐκεί αἴθουσα τοῦ κινηματογράφου «Ἠλύσια» τὴν 28-5-44 Ποντιακὴ συναυλία ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ ὁμάδα τοῦ κ. Νίκου Σπανίδη. Τὸ πρόγραμμα περιλάμβανε ἐκλεκτὰ ποντιακὰ τραγούδια καὶ χοροὺς, με τὴ συνοδεία λύρας καὶ φλογέρας—καβάλ—, κ' ἐκτελέστηκε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία. Προλόγισε ὁ κ. Ἐλευθ. Ἀποστολίδης. Σημειώθηκε συρροὴ κολλοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ κόσμου.

Παρόμοιες ἐκδηλώσεις θὰ εὐχόμεσταν νὰ παρουσιαζοῦναι κ' ἐδῶ, καὶ ὅσο γίνεται πιὸ συχνά. Ἐτσι, με τὸν καιρὸ, θὰ μπορέσει νὰ δημιουργηθοῦν τὰ κατάλληλα στελέχη καὶ ν' ἀνθίσει, ὅταν τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις, μιὰ σοβαρὴ Ποντιακὴ καλλιτεχνικὴ κίνηση, ποὺ θὰ περισώσει καὶ θὰ διατηρήσει τὰ φραῖα τραγούδια καὶ τοὺς χοροὺς μας καὶ θὰ ἐμνηνέψει τὰ θεατρικὰ μας ἔργα, ὅσα γράφτηκαν καὶ θὰ γραφοῦν μελλοντικὰ στὴ γλῶσσα μας. Γι' αὐτὸ, τέτοιες προσπάθειες ἀξίζει νὰ ὑποστηρίζονται ἀπ' ὅλους τοὺς συμπατριῶτες μας.

ἈΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Τὰ χειρόγραφα ποὺ μᾶς στέλνονται, εἴτε δημοσιεύονται εἴτε ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται)

Ἡ συνέχεια τῆς ἱστορικῆς μελέτης τοῦ συνεργάτη μας κ. Δ. Γατεπούλου, γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Μουρεῶζήδων, ἀναβάλλεται γιὰ τὸ ἐπόμενο τεύχος.

Μιλτιάδην νυμφόπουλον. Πήραμε τὴ νέα σας συνεργασία. Σᾶς εὐχαριστοῦμε, καθὼς καὶ γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια.

Στέφ. Π. Καρνεμίδην. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια καὶ γιὰ τὴν συνεργασία ποὺ μᾶς στέλνατε. Θὰ μπορούσατε ἀκόμα νὰ μαζέψετε κι

ἄλλο λογογραφικὸ ὕλικό, ἀπὸ συντοπίτες σας ποὺ ἔχετε στὴν Κατερίνη. Περιμένομε.

Σὲ ὅλους τοὺς ἀναγνώστες μας. Ἡ ἑαφνικὴ ἀπότομη ὑπερτίμηση ὄλων τῶν εἰδῶν, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ τυπώθηκε τὸ κείμενο τοῦ περιοδικοῦ μας αὐτοῦ ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ τυπώνεται τὸ ἐξώφυλλο, μᾶς ἀναγκάζει νὰ ὑπερτιμήσουμε τὸ τεύχος τούτο σὲ δραχ. 1.000.000. Τὴν αὐτὴ τιμὴ παρακολουθοῦν καὶ ὅλα τὰ προηγούμενα τεύχη.

Σημείωση. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ βρίσκεται στὰ γραφεῖα μας, Μετάνηρου 4, κάθε Δευτέρα, Τετάρτη καὶ Παρασκευή, ὥρα 10-11.